

Mokslo Lietuva

„RUPTELA“ SIŪLO OPTIMALIAUSIUS SPRENDIMUS ■ 2 p.

LIETUVOS IR ČEKIJOS DRAUGIJOS VEIKLA ■ 9 p.

ABSOLIUTUS LIETUVOS
PRIORITETAS ■ 5, 12 p.

■ p. 10 Reginos Resnik atminimo ceremonija Niujorke

■ p. 4, 11 Vydūniškas žvilgsnis į pasaulį

Nr. 19 (507)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

TAISYKLĖS JŲ VARŽĖ, IŠIMTYS IŠVADUODAVO Pasitinkant Sergejaus Paradžanovo 90-ąsias gimimo metines

Kalbamės su Sergejaus Paradžanovo muziejaus Jerevane (Armėnija) direktoriumi Zavenu SARGSYANU (Zaven Sargsyan). Nedidelė dalis šio muziejaus eksponatų pristatyta Vilniuje Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejuje surengtoje parodoje „Sergejus Paradžanovas. Nežabotos vaizduotės kino genijus“. Tai dalis tarptautinio projekto, kurio renginiuose vilniečiai ir sostinės svečiai dar gali apsilankyti iki lapkričio 30 dienos. Parodos atidaryme dalyvavo jos globėjai Lietuvos kultūros ministras Šarūnas Birutis ir Armėnijos kultūros ministrė Hasmik Poghosyan. Oficialiame atidaryme dalyvavo net keturių valstybių ambasadoriai – Armėnijos Respublikos ambasadorius Ara Aivazian, Gruzijos Respublikos ambasadorė Khatuna Salukvadzė, Ukrainos ambasadorius Valerij Zhovtenko ir Lietuvos Respublikos ambasadorius Baltarusijoje Evaldas Ignatavičius. Ukraina, Gruzija, Armėnija – valstybės, kuriose gyveno ir kūrė S. Paradžanovas, šių valstybių kino istoriją praturtinęs kino šedevrais.

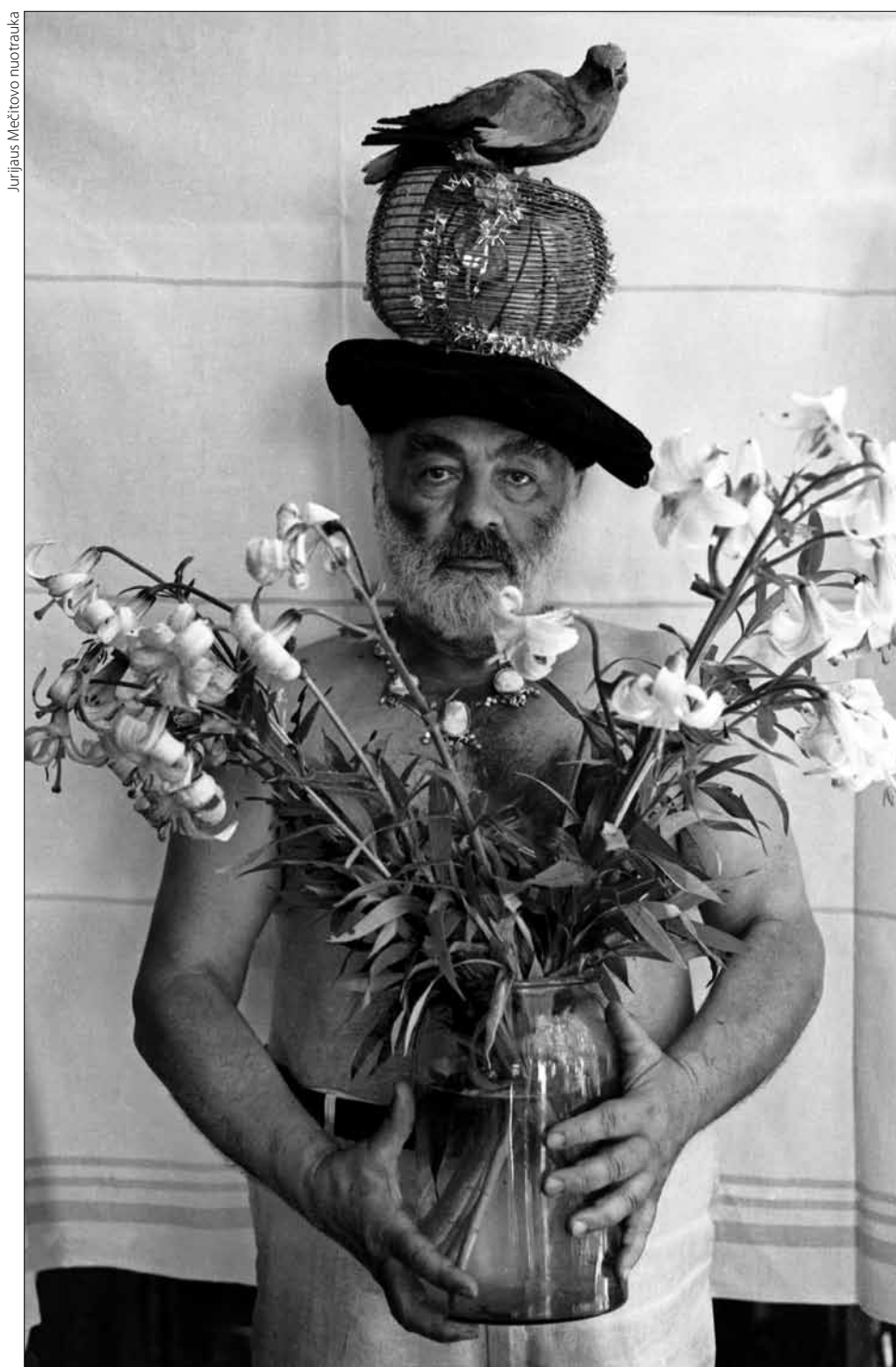
Parodoje turėjome progos kalbinti ir garbųjį Zaveną Sargsyaną. Jis ne tik pažinojo Sergejų Paradžanovą, bendradarbiavo su juo, bet ir buvo jo muziejaus Jerevane įkūrimo iniciatorius. Žinomas ir kaip fotomenininkas, kurio nuotraukas parodos lankytojai gali įvertinti.

Nustebino Lietuvos televizijos kanalų išrankumas

Mokslo Lietuva. Gerbiamasis Zavenai Sargsyanai, kaip vertinate Vilniuje surengtą Sergejui Paradžanovui skirtą parodą ir šią Jūsų kelionę į Lietuvą?

Zavenas Sargsyanas. Nuo seno esu susijęs su Lietuva įvairiais ryšiais, daug kartų esu čia buvojęs. Bičiuliaujuosi su žinomais lietuviais fotografais – Aleksandru Macijausku ir kitais, apgailėstauju dėl šiemet Kryme žuvusio Valerijaus Gvozdo (1945–2013), su kuriuo taip pat bendravome. Mano žmonos brolis mokėsi Vilniuje, tad Lietuva mums labai artimas ir mylimas kraštas. Seniai norėjome, kad Vilniuje būtų surengta S. Paradžanovui skirta paroda. Rygoje vyko jau dvi jam skirtos parodos, taip pat ir fotografijų paroda. Buvo apmaudu, kad Lietuvoje to nebuvo iki šiol. Pagaliau kelių asmenų dėka, iš kurių būtina išskirti projekto sumanytoją Liuciją Armonaitę, ši paroda pagaliau surengta. Kad ji įvyktų, didelis nuopelnas tenka Armėnijos nepaprastajam ir įgaliotajam ambasadoriui Lietuvoje Ara Aivazianui.

Gražu ir simboliška, kad Paradžanovo kūrybos paroda surengta Vilniuje būtent tuo metu, kai Lietuva pirmininkauja Europos Tarybai. Atidaryme buvo daug Lietuvos kultūros žmonių, armėnų bendruomenės Lietuvoje atstovų. Paradžanovas tarsi visus subūrė. Obuoliui nebuvo kur nukristi... Tik kėlė nuostabą, jog atidarant parodą nebuvo nė vienos televizijos kameros. Nežau Vilnius persisotinęs kultūriniais renginiais? Man truputį nesuprantama. Maskva ne mažiau už Vilnių išlepinta aukščiausios prabos kultūros renginiais, bet 2012 m. rugsėjį atidarant S. Paradžanovo parodą, dalyvavo penki svarbiausi Rusijos televizijos

Sergejus Paradžanovas su paukšte

kanalai, pristatę įvykį savo žiūrovams. Vėliau tų kanalų žurnalistai ėmė iš manęs interviu, kūrė kitas laidas apie Paradžanovą. Panašiai buvo Piteryje. Odesoje buvau pakviestas į televizijos studiją, kur dalyvavau S. Paradžanovui skirtoje pusės valandos trukmės laidoje. Atsiprašau, bet Lietuvos televizijos kanalų abejingumas kultūros įvykiams mane nustebino.

ML. Lieka tik apgailėstauti. Kaip sekėsi Paradžanovo koliažus, piešinius, jo sukurtas skrybėles ir net lėles „apgyvendinti“ Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejuje?

Z. Sargsyanas. Įrengti ekspoziciją nebuvo lengva, man teko tam skirti keturias dienas.

Kalbamės su klasikinių filologijos autoritetu, Rusijos mokslų akademijos akademiku, Kalbotyros instituto direktoriumi profesoriumi Nikolajumi KAZANSKIU iš Sankt Peterburgo. Be kitų savo pareigų kalbininkų ir filologijos pasaulyje gerai žinomas profesorius yra ir žurnalo „Acta Linguistica Lituanica“ redakcinės kolegijos narys, dažnas svarbių mokslinių konferencijų Lietuvoje dalyvis. Su Lietuva susijęs ir glaudžiu šeiminiu ryšiu, mat yra vedęs lietuvių kupiškėnę dr. Vandą Manikaitę-Kazanskiene, kuri gyvendama Sankt Peterburge pasižymėjo kaip ištikima lietuvių kalbos puoselėtoja, tapo Kalbos premijos laureate, tęsia Lietuvos šviesuolių pradėtą lituanistinę tradiciją mieste prie Nevos. Be šių dviejų asmenybių būtų sunku įsivaizduoti šiandieninio Peterburgo lituanistinį veidą, o pašnekesyje su profesoriumi Nikolajumi Kazanskiu pamėginsime pasiaiškinti kai kuriuos žodinės kultūros reikalus kaimyninėje Rusijoje, taip pat ir platesniame vis labiau globalėjančiame pasaulyje.

Nikolajus KAZANSKIS: kalba, klasikinė filologija ir globalizacijos vėjai

Kas jaudina

Mokslo Lietuva. Gerbiamasis Nikolajau Nikolajevičiau, kas Jus šiandien labiausiai jaudina kaip kalbininką ir filologą, Kalbotyros instituto vadovą, Sankt Peterburgo valstybinio universiteto profesorių, pagaliau kaip Rusų kalbos komiteto prie Rusijos Federacijos prezidento narį?

Nikolajus Kazanskis. Kaip Sankt Peterburgo valstybinio universiteto profesorius mane labai jaudina du dalykai. Pirmas – madingu tapęs studentų mobilumas. Mat mobilumas turėtų būti abipusis, o kas išeina? Mūsų studentai išvažiuoja semtis žinių, o mes atvažiuojančiųjų sulaukiame labai mažai, tarsi galiotų išankstinė nuostata, kad ir atvažiuoti nėra dėl ko.

ML. O kaip iš tikro?

N. Kazanskis. Iš tikro yra dėl ko, bet kultivuojamas įvaizdis, kad ankstesniais metais nieko gero nepadarėta, mokslas stagnuoja ir pan. Užtenka įsijungti televizijos kanalus – ką matome? Nuolat rodomi filmai apie nežabotą nusikalstamumą, baisią korupciją. Žmonėms peršamas įvaizdis, kad tai ir yra dabartinės Rusijos gyvenimas, be šviesios prošvaistės. Kas norės į tokią šalį važiuoti studijuoti.

Prancūzija kasmet skiria 20 stipendijų (10 humanitarinių mokslų ir tiek pat tikslųjų mokslų) studentams, kad jie iš įvairių šalių važiuotų studijuoti į Prancūziją ir bent trejus metus šioje šalyje pragyventų. Tie asmenys sugrįš į savo kraštus jau kaip frankofonai, prancūzų kultūros žinovai ir propaguotojai. Tą patį daro vokiečiai, kurie turi įsteigę Aleksander von Humboldt'o fondo stipendiją mokslininkams jaunesniems kaip keturiasdešimties metų. Atrinkami pūkūs kandidatai šiai stipendijai gauti. Kasmet šio

■ Nukelta į 3 p.

■ Nukelta į 8 p.

„Ruptela“ padeda rinktis optimaliausius sprendimus

2012 m. Europos Komisijos išleistame Europos Verslininkystės savaitėi skirtame leidinyje „Sėkmės paslaptis“ savo laimėjimais versle dalijasi vienintelė Lietuvos atstovė UAB „Ruptela“. Leidinyje pristatytos geriausios mažos ir vidutinės įmonės, kurios pradėjusios nuo smukaus verslo sėkmingai įsitvirtino rinkoje, savo prekes ar paslaugas eksportuoja ir į kitas šalis. Žinant, kad tik ketvirtadalis Europos Sąjungos mažų ir vidutinių įmonių yra užmezgusios tarptautinius ryšius ir tik 13 proc. iš jų – už ES ribų, „Ruptelos“ pavyzdys turėtų atrodyti

Pastebėsime, kad moderni „Ruptelos“ transporto stebėjimo, navigacijos ir kontrolės sistema įdiegta ir Lietuvos kariuomenėje. Sistema realiu laiku teikia duomenis apie transporto priemonių buvimą, judėjimą, mechanizmų darbą bei kitą būtiną informaciją – atvykimą į numatytą vietą, viršijimą greitį trasoje, išsikraunantių akumuliatorių ar kitus gedimus. Sistemina ir perduodama į stebėjimo centrą informacija užtikrina ne tik stebėsenos ir kontrolės, bet ir efektyvų transporto priemonių valdymą.

Kokią vietą UAB „Ruptelos“ diegiamoje techninėje įrangoje užima įterptosios sistemos aptarsime su šios įmonės įkūrėju ir direktoriumi **Andriumi RUPŠIU**.

Tas viliojantis modernumas

Mokslo Lietuva.

Geriamasis Andriau, ar savo techninėje veikloje Jūsų vadovaujamos įmonės specialistai naudoja terminą „įterptosios sistemos“? Gal apsieinate kitais įvardijimais?

Andrius Rupšys.

Terminą naudojame, nors dažniausiai tas sistemas vadiname *mikrovaldikliais, valdikliais*. Įmonėje dirba apie 100 darbuotojų, iš jų apie 30 projektavimo padalinys, kurį angliškai vadiname R&D – *Research & Development*. Būtent šiame padalinyje dirba

ML. *Nustota plačiau vartoti tokius įprastus terminus kaip „elektronika“, „mikroelektronika“, užtat paplito mikroprocesoriai, įterptosios sistemos, mikrovaldikliai.*

A. Rupšys. Naujovės gražiau skamba. (Juokiasi.) Jeigu abiturientus pakviestume studijuoti radioelektronikos ar radiotechnikos, tai tarsi kviestume sugrįžti į senovę, radarų ir radijo aparatų epochą. O telekomunikacijų inžinerija skamba daug patraukliau. Aš pats esu baigęs Vilniaus universiteto Fizikos fakultetą, mano specialybė vadinasi telekomunikacijų fizika ir elektronika. Kai stojau, skambėjo labai moderniai, o kai pradėjome studijuoti, bene ketvirtame kurse pradėjo kilti klausimų: kodėl mūsų specialybę vadinama telekomunikacijų fizika, jeigu prieš mus baigusiujų tuos pačius mokslus diplomuose įrašyta radiofizikos specialybė.

ML. *Vienas iš tų, kuris tokį diplomą gavo, dabar Jus ir klausinėja.*

A. Rupšys. Tai štai mes tuos pačius mokslus krintome, tik skirtingu laiku ir skirtingai pavadintus. Norėdami prisivilioti daugiau studentų universitetai prisigalvoja įvairių viliojimo būdų.

Antra vertus, toje pavadinimų kaitoje, matyt, galima išžvelgti ir tam tikrą moksle vykstančių pokyčių. Kai sakoma elektronika, tai suprantame plačią visumą – pradedant nuo analoginės elektronikos. Kai ištariame *įterptosios sistemos*, jau turime mintyje daugiau skaitmeninę elektroniką, veikiančią mikrovaldiklių pagrindu. Savo bendrovėje mes taip pat pasiskirstę pagal veikimo sritis: elektronikos inžinieriai dirba su vadinamąja geležimi – kietąja dalimi, o įterptųjų sistemų ar mikrovaldiklių programuotojai speciali-

drovėse, pastebėjau: jei yra daugiau kaip trys darbuotojai, neišvengiamai pradeda išsiskirti ir reikštis jų polinkiai, aiškėja specializacija.

Esame sprendimų teikėjai

ML. *Kas Jūsų vadovaujamoje bendrovėje „Ruptela“ svarbiausia, kaip glaustai apibūdintumėte jos veiklos specifiką? Pasaulyje telekomunikacijomis, ryšio priemonėmis užsiima daug kompanijų, o kuo išskirtinė Jūsų vadovaujama bendrovė? Juk siekiate išskirtinumo tam tikrose srityse – tad kokio?*

A. Rupšys. Mes save matome kaip sprendimų teikėją, o ne dėžučių gamintoją. Tai reiškia, kad išsprendžiame tam tikras savo klientų problemas. Galima išspręsti ir tokią: kodėl neefektyviai naudojamos bendrovės transporto priemonės? O mūsų diegiama sistema, kad ir nedidelės dėžutės, konkretaus įtaiso pavidalu, kurią štai laikau savo rankose, yra viena iš problemos sprendimo priemonių.

Kai 2007 m. pradėjome įmonės veiklą, tebuvo trys darbuotojai. Buvo prieškriziniai metai, neturėjome praktiškai jokių materialinių ir finansinių išteklių. Dirbome su vienu ir kitu tiekėju, iš jų pirkome reikalingus įtaisus ir juos montavome savo klientams. Dažnai susidurdavome su krovinių automobilių bendrovių savininkų rūpesčiais ir labai greitai įsitikinome, kad negalime išspręsti visų iškilančių klausimų, patenkinti savo klientų poreikių. Pažvelkime į šiuolaikinius krovinius automobilius, juose prikašioti daug elektronikos, borto kompiuterių, temperatūros ir degalų lygio jutiklių, priemonių jungtis prie papildomų sąsajų, šaldymo agregatų, yra galimybė išmatuoti ir reguliuoti oro slėgį padangose, gauti ir kitos papildomos informacijos. Kuo naujesni automobilių modeliai, tuo daugiau galimybių.

Taigi iš pradžių negalėjome visų klientų pageidavimų patenkinti, užtat tapo aišku, kad reikia į mūsų diegiamus įtaisus įdėti kuo daugiau funkcionalumo, galimybių. Iš to siekio išsirutuliovo mūsų išskirtinumas.

ML. *Būtų puiku, jeigu paaiškintumėte konkrečiais pavyzdžiais.*

A. Rupšys. Paprastas įtaisas gali parodyti, kur važiuoja automobilis ir juda kroviny, o jutiklis – kad nustojo degti kokia lemputė, išėjo iš rikiuotės koks įtaisas. Nauda neperdidžiausia, nes svarbu, kad apie gedimą žinotų atitinkamos tarnybos – jos galės reaguoti į rimtesnius gedimus. Todėl reikia, kad automobilio telekomunikacinė sistema susijungtų su dispečerine, perduotų būtiną informaciją apie gedimą. Tam tikra programa dispečerinėje padeda stebėti įvykius trasoje ir atitinkamai reaguoti. Net ir reise kitoje šalyje vairuotoją galima informuoti apie būtinus (ar nebūtinus) tolesnius žingsnius. Gal tai išmetimo vamzdžio gedimas, netrukdyantis pasiekti artimiausia automobilio serviso įmonę, bet jei tai stabdžių sistemos gedimas, jau būtina reaguoti nedelsiant. Arba jei variklis

neišvysto pilnų apsakų be serviso vairuotojas jau nebeišsivers.

Logistikos ir transporto įmonėms labai svarbu racionaliai vartoti degalus, dirbti ekonomiškai. Mes diegiamą įrangą, kuri tokią informaciją teikia, automobilio kompiuteris skaičiuoja variklio apsukas, kilometražą, analizuoja degalų sąnaudas. Šie duomenys fiksuojami, perduodami į centrinį serverį, iš kurio per naršyklę informaciją gauna ir klientai – transporto bendrovių atitinkamos tarnybos. Iškart matyti, kas tvarkytina degalams skirtose normose. Degalai brangsta, ekonomišką vairavimą tampa būtinu įmonės veiklos ir konkurencingumo rodikliu. „Ruptela“ siūlo techninius sprendimus, padedančius rinktis optimaliausius ūkinės veiklos pasiūlymus.

ML. *Daug kas priklauso ir nuo vairuotojų profesionalumo, atsakingumo ir sąžiningumo. Kuo čia gali pasitarnauti „Ruptelos“ diegiamos sistemos?*

A. Rupšys. Mūsų siūloma įranga rodo ne vien automobilio techninius gedimus, bet ir vairuotojo darbo kokybę. Informaciją apie neekonomišką vairavimą konkrečiais duomenimis mūsų įtaisa perduoda į atitinkamas programas, tad įmonių vadovai gali spręsti apie kiekvieno vairuotojo darbo kokybę. Skaičiai parodo geriausius ir prasčiausius – vien akseleratorių spausdamas rodiklių nepagerinsi. Lygiai kaip ir pernelyg dažnai staigiai spausdamas stabdžius, nes tai rodo, kad vairuotojas neišlaiko saugaus atstumo nuo kitų automobilių ir nuolat patiria stresą. Visa tai atsiliepia degalų sąnaudoms, jau nekalbat apie vairavimo saugumą. Tai leidžia sutaupyti iki 5 % išlaidų degalams.

Nagrindėdami daugybę tokių situacijų ir iš to kylančių transporto įmonių poreikių savo paslaugomis ir nutarėme spręsti būtent šias aktualiausias toms įmonėms technines problemas. Tai ir įvardyčiau kaip „Ruptelos“ teikiamų paslaugų išskirtinumą.

Per atstumą pašalina gedimus

ML. *Dispečeriai gali tiesiogiai realiu laiku bendrauti su kiekvienu įmonės vairuotoju trasoje nepriklausomai nuo jo geografinės padėties?*

A. Rupšys. Tai priklauso nuo įdiegto techninio sprendimo lygio. Bazinis lygmuo – tai galimybė sekti automobilio judėjimą trasoje. Tai žemiausias lygmuo, kai apie kokią nors komunikaciją nėra kalbos. Toliau galima kilti papildomų paslaugų laipteliais, diegiant tobulesnius telekomunikacijų modelius. Naudojant tobulesnius modelius vairuotojų kabinose statome papildomą navigacijos ekraną, per kurį vairuotojas gali komunikuoti su savo dispečerine.

ML. *Ar galima per atstumą ne tik pranešti apie gedimą, bet ir jį pašalinti? Pvz., pakeisti įterptąją sistemą, mikroprocesoriuką ar jutiklį?*

A. Rupšys. Tai įmanoma ir mestų darome. Tik atliekame ne fizinį sugedusio

UAB „Ruptela“ direktorius Andrius Rupšys

patrauklus ir užkrečiantis daugeliui Lietuvos įmonių.

„Ruptela“, viena sparčiausiai augančių Lietuvos bendrovių, reiškiasi telekomunikacijų ir informacinių technologijų srityje. Jos centrinis biuras įsikūręs Vilniuje, gamybos padalinys – Kaune, o įmonės filialai veikia Baltarusijoje, Rusijoje, Airijoje, Ukrainoje ir Lenkijoje. Elektronikos prietaisų gamyba ir įdiegimas, programavimas, nuotolinis stebėjimas – štai kuo užsiima įmonės specialistai. Nuo pat veiklos pradžios 2007 m. bendrovė orientavosi į eksportą, kadangi Lietuvos rinka pernelyg maža, kad būtų galima apsiriboti vien ja. Dabar „Ruptelos“ įranga montuojama pusšimtyje pasaulio šalių, iš jų gaunama apie 70 proc. bendrovės apyvartos. Daugiausia pajamų uždirbama iš krovinių transporto valdymo sprendimo „Trust Track“, kuris diegiamas ES, NVS, Afrikos ir Arabų pusiasalio šalyse.

Įrangą, kurią „Ruptelos“ specialistai montuoja į savo klientų automobilius, sudaro visuotinės padėties nustatymo sistemos (GPS) imtuvai, mobiliojo ryšio modulis, sąsaja su transporto priemonės borto kompiuteriu ar skaitmeniniu tachografu. Šios priemonės užtikrina duomenų siuntimą realiu laiku į transporto valdymo sistemas, siekiant efektyvaus transporto priemonių valdymo ir optimalaus degalų naudojimo. Transporto veikla fiksuojama geografinėje erdvėje nuo Portugalijos iki Kazachstano, kur ir tiesiasi dažniausiai Europos transporto bendrovių krovinių pervežimo maršrutai.

Telekomunikacinis įtaisas, per palydovinį ryšį jungiantis transporto priemonę su transporto bendrovės informaciniu centru

tie inžinieriai ir specialistai, kurie užsiima mikrovaldikliais – įterptomomis sistemomis.

ML. *Jas gaunate gatavas savo poreikiams, o gal ir kuriate?*

A. Rupšys. Kuriamė gaminius, o mūsų produktas yra GSM / GPS stebėjimo įrenginiai. Pačių mikrovaldiklių – čipų, ar lietuviškai lustų, nekuriame. Ne tiek jau daug pasaulyje kompanijų, kuriančių integrines mikroschemas – mikroprocesorius, tad jų produkciją ir pritaikome savo gaminiams. Bet kuriame šiuolaikiniame elektronikos gaminyje rasime mikrovaldiklių – mobilijame telefone, skaičiuotuve, diktofone, fotoaparatuose, tapatybės ar mokėjimų kortelėse.

zuojasi savo lanksčiojoje srityje, nors išmano ir kietąją dalį, reikalui esant į rankas paėmė ir lituoklį. Bet jeigu jiems duosi užduotį trasuoti plokštes ar pan., tai jau būtų ne programuotojų specializacijos dalykas, pareikalautų papildomų pastangų. Vargu ar būtų tikslinga taip švaistytis savo specialistų darbo atitinkamoje srityje igūdžiais. Tai jau elektronikos inžinieriaus sritis – trasuoti plokštes, parinkti ir dėlioti analoginius ir skaitmeninius komponentus, o į programavimo subtilumus jis gal ne tiek daug įsigilinęs. Žinoma, būna ir malonių išimčių, priklauso nuo asmenybės ir polinkių. Pasitaiko universalių specialistų, bet kiek man pačiam yra tekę dirbti ben-

TAISYKLĖS JŲ VARŽĖ, IŠIMTYS IŠVADUODAVO

Pasitinkant Sergejaus Paradžanovo 90-ąsias gimimo metines

■ Atkelta iš 1 p.

Senų rūmų patalpos su nišomis kėlė papildomų sunkumų, bet juos pavyko įveikti. Padėjo fotografijų gausa, jos labai pagyvino ekspoziciją.

Labiausiai nuotaiką pakėlė vilniečiai, kurie labai šiltai priėmė parodą, dažnai prie manęs prieidavo, dėkodavo. Tiek šiltų žodžių išgirdau, kad nuodėmė skūstis. Tai maloniausia mano darbo dalis – bendravimas su žmonėmis. Kai jie patiria gilią emociją, nori pasidalyti savo jausmais ir išgyvenimais, visa tai labai jaudina, žadina ir mano paties bendravimo su Paradžanovu prisiminimus, teikia naujų jėgų, pajuntu, kad ne tuščiai stengiuosi. Ne iš prezidentų ir politikų pajuntu tikrą susidomėjimą menu, bet iš paprastų žmonių. Jie viską supranta, suvokia esmę. Norėjosi, kad kuo daugiau Lietuvos žmonių šią parodą išvystų, nes ne kas dieną tokios atidaromos. Priešakyje dar visas lapkričio mėnuo, tikiu, kad lankytojų nestigs.

ML. *Esate laimingas žmogus, nes dirbate su Paradžanovo kūrybos įprasminimu dabartyje, XXI a. žmonių saviemonėje. Ir pati šio kūrėjo asmenybė – neišsemiamas pažinimo šaltinis.*

Z. Sargsyanas. Absoliuti tiesa. Kasdien ateidamas į darbą, matau paties Paradžanovo kūrinius, jo koliažus, nuotraukas, kurių ne vieną jis pats ir surežisuodavo – tai man didelė laimė. Nuo tų eksponatų sklinda labai didelė teigiama energija. Esu tikras, kad žmonėms tie darbai, eksponatai pakelia dvasią, teikia naujų jėgų, nes dabartinis gyvenimas, būkime atviri, toli gražu ne visada džiugina. Rūpesčių ir pareigų daugėja, o juk neiname jaunyn. Menas žmogui padeda įveikti gyvenimo sunkumus.

Kaip buvo kuriamas S. Paradžanovo muziejus Jerevane

ML. *Tarybų valdžia ne itin mėgo S. Paradžanovą, jeigu nepasakytume aštriau. Kaip pavyko įkurti Jerevane Sergejaus Paradžanovo muziejų?*

Z. Sargsyanas. Tuo metu buvau Liaudies meno muziejaus Jerevane direktorius. Mūsų pokalbio su S. Paradžanovu metu jis pasakė norįs, kad jo visi sukurtieji darbai būtų saugomi Armėnijoje. Pasiūliau pradėti nuo to, kad surengsime didelę jo darbų parodą Liaudies meno muziejuje, kurį Paradžanovas labai vertino. Jam patiko muziejuje eksponuoti senieji kilimai, meno kūriniai iš sidabro, jis puikiai toje srityje ir apskritai mene nusimanė. Turėjo meno vertybių ir savo namuose, nors visą gyvenimą vos sudurdavo galą su galu, juk 15 metų neturėjo pragyvenimo šaltinio, buvo nušalintas nuo kūrybinio darbo. Pagal jo parašytus scenarijus filmai ir spektakliai nebuvo statomi, paties režisieriaus siūlomi statyti filmai nebūdavo patvirtinami.

ML. *Kada pradėjo keistis valdžios požiūris į Paradžanovą?*

Z. Sargsyanas. S. Paradžanovas norėjo savo parodą Jerevane surengti 1987 m., bet aš jam siūliau neskubėti, aiškinau, kad tam laikui nespėsime. Visos tiesos nesakiau. Esu dirbęs Armėnijos vyriausybėje, mano tėvas buvo partinis darbuotojas, tad sistemą gerai žinojau. Man buvo aišku, kad jei partiniams funkcionieriams parašysime prašymą įkurti S. Paradžanovo muziejų, tai jie nesiryš duoti teigiamo atsakymo, kreipsis į Maskvą ir nežinia kuo baigsis. Man teko gudrauti, sumaniau eįjimą žirgu, šachmatininkų kalba šnekant.

Metams į priekį buvo sudarinėjamas parodų planas, žinojau, kad niekas iš aukštų bosų tų planų neskaito. Įrašiau į 1988 m. planą „S. Paradžanovo darbų paroda“. Tų metų sausio 10 d. Sergejus atvežė į Jerevaną siūlomus eksponuoti darbus, mieste bemat pasklido garsas apie rengiamą parodą. Skambina man Armėnijos KP CK propagandos skyriaus vedėjas: „Ar tiesa, kad rengiate S. Paradžanovo darbų parodą?“ – „Taip.“ – „Kaip tai, mes nieko apie tai nežinome.“ – „Kaip nežinote? Juk patvirtinta planinė muziejaus

Parodos, skirtos Sergejui Paradžanovui, atidarymo akimirka: Armėnijos kultūros ministrė Hasmik Poghosyan, Forumo Lietuva–Armėnija koordinatorių Armen Airapetian, Lietuvos kultūros ministras Šarūnas Birutis, Armėnijos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Ara Aivazian ir Sergejaus Paradžanovo muziejaus direktorius Zaven Sargsyan

paroda, yra visi parašai, dirbame pagal planą.“

Dar man paskambino Armėnijos KP CK trečiasis sekretorius, kuris kuravo kultūrą, jį gerai pažinojau. Aukščiausi partijos šulai į parodos atidarymą neatėjo. Vėliau kultūros ministras prisipažino, kad Jerevano miesto partijos komiteto sekretorius jį įspėjo per parodos atidarymą kalbos nesakyti. Bet atidarymas įvyko.

S. Paradžanovo paroda Jerevane susilaukė didžiulio susidomėjimo. Kreipiausi į tuometį Armėnijos KP CK pirmąjį sekretorių Kareną Demircianą, pranešiau jam, kad S. Paradžanovas sutinka parodos eksponatus palikti Jerevane, bet kuriamam jo muziejui

reikia atskiro pastato. K. Demircianas kone per dieną tą klausimą išsprendė, priėmęs sprendimą įkurti S. Paradžanovo butą-muziejų. Maža to, Armėnijos vyriausybė išskyrė 40 tūkst. rublių pirkti iš Paradžanovo eksponatus. Tuo metu tai buvo solidūs pinigai – tiek kainavo trys nauji lengvieji automobiliai. Vis dėlto tenka pripažinti, kad 1988 m., kai buvo priimtas sprendimas atidaryti jam skirtą muziejų, Paradžanovo vardas dar nebuvo garsinamas, bet tariamas pusbalsiu.

Dar 1986 m., kai tapau Liaudies meno muziejaus direktoriumi, nuvykau pas Paradžanovą, pareiškiau, kad norime pirkti jo kūrinių, gal ir kitų daiktų muziejui. Apie jam skirtą muziejų dar nė kalbos nebuvo. Paradžanovas labai nustebė, bet sutiko parduoti. Taip pradėjau kaupti pirmuosius eksponatus.

Kai kūrėme S. Paradžanovo muziejų, režisierius jau sunkiai sirgo, daugelis jo darbų ir kitų dalykų jau buvo nupirkta, išdovanota. Jis suprato, kad naujam muziejui prireiks pinigų, jų nuolat stigs, tad pasiūlė įforminti muziejui skirtus eksponatus, bet pinigų neėmė, siūlydamas juos skirti muziejaus reikmėms. Iš tų lėšų muziejui įgijome baldus, kai kuriuos papildomus eksponatus, išskyrėme tam tikrą sumą ir Paradžanovo sūnui, kuris nuolat gyveno nepritekliaje.

Jerevane turime 800 Paradžanovo sukurtų darbų, kone visą jo susirašinėji-

mą su Andrejumi Tarkovskiu, Jurijumi Nikulinu, žymių kino pasaulio režisierių, aktorų, literatų laiškus. Visą šią korespondenciją stengėmės paskelbti.

Felinio filmas svarbiau už paguodos žodžius

ML. *Vilniaus parodoje eksponuojamoje įspūdingose nuotraukose (kai kurių autorius esate ir Jūs) S. Paradžanovo žvilgsnis dažniausiai liūdnas. Ar toks jis buvo ir gyvenime?*

Z. Sargsyanas. Nepasakysčiau. Gyvenime jis dažniausiai būdavo geros nuotaikos, žinoma, kol nebūdavo užspeistas į kampa. Ir daugelyje fotografijų, jei įdėmiau panagrinėtume, jis atrodo linksmas, nors gyvenimas jo neglostė. Tris kartus buvo suimtas, sėdėjo zonoje, bet niekada negirdėjau, kad būtų keiksnojęs tuos metus arba kad jam nesiklostė reikalai. Taip jau nutiko, kad Paradžanovą sutikau kitą dieną, kai buvo paleistas iš kalėjimo. Jis man pasakė: „Felinio filmą rodo, eik žiūrėti“. Ten pat greta buvo kino teatras, o Felinio filmas jam buvo svarbiau už visus paguodos žodžius.

ML. *Daugelyje nuotraukų Paradžanovas panašus į pranašą Moze ar kitą biblijinę personą, kuri ne visados linkusi šypsotis.*

Z. Sargsyanas. Iš tiesų jis buvo dieviškas žmogus, drįstu taip apibūdinti. Absoliutaus talento žmogus, neįtikėtina kūrybingas, aš nepagailėčiau ir epiteto – genialus kūrėjas.

ML. *Po VGIK'o¹ gavo paskyrimą į kino studiją Kijeve, kur tuo metu dirbojo studijų kurso vadovas Aleksandras Dovženka (1896–1956). Garsiam to meto kino*

¹ VGIK – Visasąjunginis valstybinis kinematografijos institutas, Rusijoje įkurtas 1919 m. Pervadintas į Valstybinį visos Rusijos S. A. Gerasimovo kinematografijos universitetą 2008 m.

Sergejus Paradžanovas savo bute

DVASINGUMO LAIPTAIS

VYDŪNAS: nuo tautos į pasaulį ir absoliuto link

Šie metai teikia ne vieną progą minėti Vydūną (1868 m. kovo 22 d.–1953 m. vasario 20 d.): sukako 145 metai nuo jo gimimo ir 60, kai iškilusis filosofas, rašytojas, muzikas ir nenuilstantis lietuvininkų ir visų lietuvių kultūros veikėjas iškelia ir probočių šalį. Savo garbingą sukaktį – gyvavimo ir veiklos 25-meį – mini ir Vydūno draugija, kuri šį įvykį paminės Draugijos suvažiavimu lapkričio 30 d. Medicinos bibliotekos salėje Vilniuje.

Neabejotinai bus ką prisiminti. Š. m. gegužės 10 d. Detmolde (Vokietija) ant buvusio pabėgėlių centro pastato (Wiesenstrasse 5), kuriame dabar įsikūręs evangelikasis studentų bendrabutis (Burse), Vydūnui atminti buvo atidengta atminimo lenta ir skulptoriaus Liongino Garlos sukurtas Vydūno biustas. Mat tame pastate kurį laiką glaudėsi iš Tilžės 1944 m. pasitraukęs Vydūnas. Atminimo lentoje įprasminti Vydūno žodžiai vokiečių ir lietuvių kalbomis: „Niekas pats savaime nepasidarė. Kiekvienas kilęs iš Didžiojo Slėpinio. Ir niekieno būtis nepriklauso nuo to, ką jis pats apie save žino“. Detmolde (kitame name) Vydūnas gyveno septynerius metus, šiame mieste mirė ir buvo palaidotas. 1991 m. jo palaikai buvo parvežti į Lietuvą ir perlaidoti Bitėnų kapinėse šalia Rambyno kalno. Įdomu, kad atminimo lentos atidengimo įvykis paskatino prabilti apie Detmolde miesto Vydūno draugijos steigimą. Dabar šis sumanymas juridinio įforminimo stadijoje.

Minėtinas ir rugsėjo 27 d. įvykis Tilžėje, Sovetsko muzikos mokyklos konferencijų salėje. Lietuvos Respublikos konsulas Sovetske mūsų šalies pirmininkavimo Europos Sąjungos Tarybai proga surengė tarptautinę konferenciją, dr. Vacio Bagdonavičiaus ir Aušros Martišūtės-Linartienės monografijos „Vydūnas Europos kultūros kontekste“ (rusų kalba) pristatymą. Renginį inicijavo LR konsulato Sovetske ministro patarėjas Bronius Makauskas.

Kiek Vydūnas ir šiandien mums aktualus, kur glūdi jo filosofinės, literatūrinės ir publicistinės kūrybos svarba, kuo traukia jo asmenybės žavesys kalbamės su Vydūno draugijos garbės pirmininku humanitarinių mokslų daktaru Vaciu BAGDONAVIČIUMI.

Lietuvių dvasinės kultūros apaštalas

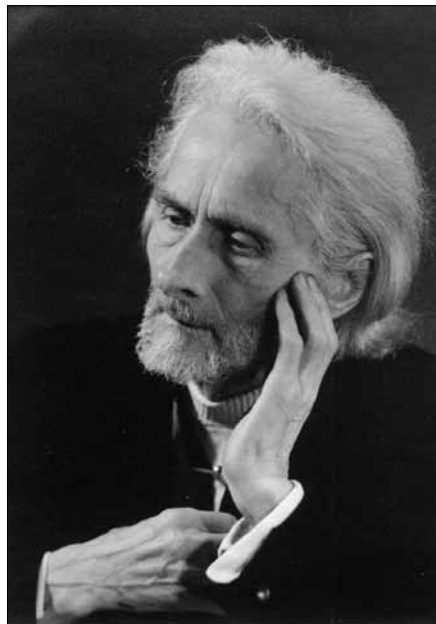
Mokslo Lietuva. Šiomet minėjome daugelį reikšmingų įvykių, iškilų Lietuvos asmenybių sukaktį, tarp jų ir Vydūno tegu ir ne „apvalias“ sukaktis. Vydūno draugijos dėka šis vardas skamba nuolat, kartais garsiau, kartais ne taip skambiai. Kaip Jums atrodo, ar mūsų gyvenamasis metas palankus Vydūno puoselėjimams idealams palaikyti?

Vacys Bagdonavičius. Ir palankus, ir nelabai palankus. Nepalankus dėl ne itin geros mūsų bendros būklės, kurią lemia dvasinės kultūros nuosmukis, pernelyg didelis visuomenės vertybinės orientacijos pokrypis į vartotojiškumą, abejingumas aukštesniems idealams. O Vydūnas – aukštų idealų žmogus, dvasingumo kultūros skelbėjas, tauriausio žmoniškumo apaštalas. Žvilgtelėjus į tuos, kurie save laiko mūsų politikos elito atstovais, neatrodo, kad jiems labai rūpėtų į dvasingumą orientuojantys idealai, kad kultūrai valstybės gyvenime reiktų teikti neginčijamą prioritetą. Tad kam jiems tokie patarėjai kaip Vydūnas ar į jį panašūs? Iš kitos

pusės – toje pačioje vien vartotojiškumu nusivilti imančioje visuomenėje kylantis susirūpinimas dėl smukusios moralės, dėl vis akivaizdžiau juntamos dvasinės kultūros krizės ima ryškinti Vydūno skelbtų idealų aktualumą, būtinybę atsigręžti į jo taip atkakliai primenamą žmoniškumą. Tačiau palankumas Vydūno idėjų sklaidai netikėtai pasireiškė netgi tarptautiniu mastu. Tai atsitiko ne vien mūsų pačių pastangomis. Mums pirmininkaujant ES Tarybai, Vydūnas ėmė ir gražiai įsirašė į tam tikrus įvykius Europoje. Vokiečiai (konkrečiai Vokietijos ambasada Lietuvoje, Detmolde miesto savivaldybė ir Lipės krašto liuteronų bažnyčios vadovybė) atsižvelgdami į tai, kad Lietuva Europos Sąjungoje yra tokia pat veikėja kaip ir kitos jos narės, nusprendė pagerbti įžymų lietuvių kultūros veikėją Vydūną. Jų iniciatyva, pastangomis ir kaštais š. m. gegužės 10 d. Vokietijos mieste Detmolde, kuriame prabėgo paskutiniai septyneri Vydūno gyvenimo metai, atidengta jo atminimo lenta. Nors tai padaryti buvo numatyta gerokai anksčiau, pats įvykis pritaikytas Lietuvos pirmininkavimo ES Tarybai laikotarpiui ir įkomponuotas į Europos dienų Detmolde programą. Tai trečioji atminimo lenta Vydūnui: viena yra Kintuose, kita – Tilžėje ir trečia nuo šiol Detmolde. Pastaroji, mano galva, gražiausia, kartu

V. Bagdonavičius. Taip, bet Vydūnas išreiškė jau XX a. modernios Europos vienijimosi idėją, nors apie Europos Sąjungą nekalbėjo. Mintyje neturėjo tvirtos konfederacijos. Kai buvo pradėtas įgyvendinti Prancūzijos užsienio reikalų ministro Roberto Šumano (Robert Schuman, 1886–1963) ir Prancūzijos politikos ir ekonomikos patarėjo Žano Monė (Jean Monnet, 1888–1979) parengtas vadinamasis Šumano planas (1950 m. gegužės 9 d.), kuriame pasiūlyta bendrai kontroliuoti anglių ir plieno gamybą, Vydūnas dar buvo gyvas. Šumano plano priėmimo data laikoma ES gimimo diena, o plano esmė tokia: kas nekontroliuoja anglių ir plieno gamybos, nebus pajėgus kariauti.

Vydūnas kalbėjo apie vieną žmonių ne politinės sąjungos prasme, bet kaip tautų, žmonių dvasinio vienijimosi idėją. Kalbėjo apie žmonių vienybę kaip sąmoningą, tauriausią žmoniškumą. Bet tokiam vieningumui tautos turi sustiprėti, subręsti, išsivystyti. Tačiau stiprėdamas jos neturi izoliuotis viena nuo kitos. Tik būdamas laisvos, aukštos kultūros, kūrybiškai pajėgios, pakankamai

Vilhelmas Storosta-Vydūnas, 1952 metai

tai prasmingus klausimus. Vydūnas žmonių suvokė kaip esančią paties Dievo pagimdytą broliją, bet pasimetusią ir susiskaidžiusią, lyg ir pamiršusią savo bendrą kilmę, kurią reikia vėl iš naujo suvokti. To broliškumo reikia ne tiek politikos ar ekonomikos uždaviniams spręsti (nors ir jie svarbūs ir neignoruotini), o tam, kad bendromis pastangomis kurtume tokį pasaulį, kuriame žmogui būtų sąlygos

augti ir tobulėti dvasiškai – eiti Dievop. Būtent toji dramatiškoji realybė, apie kurią Jūs kalbate, Vydūną ir vertė kuo atkakliau kalbėti apie būtinybę iš jos išeiti, apie būtinybę rinktis kitą to išėjimo kelią, o ne ginklo galios stiprinimą. Tas kitas kelias – ir yra dvasios galios auginimas ir visų žmonių broliškumo pajautos stiprinimas. Būtent tą realybę gerai jausdamas dar po Pirmojo pasaulinio karo Vydūnas parašė tragediją „Pasaulio gaisras“, kurioje tarsi išpranašavo Antrąjį pasaulio gaisrą ir baisias jo pasekmes. Dabartinė mūsų realybė šiaip ar taip jau nebe šaltojo karo realybė ir joje daugelis žmonių bendrabūvio problemų vis dėlto sprendžiama vis labiau vadovaujantis sveika nuovoka ir atsižvelgiant į elementarią žmoniškumą, apie kurį daugiausia kalbėjo Vydūnas ir kurį jam norėjosi pakelti ir aukštesnį dvasiniu taurumu grįstą lygį.

Kai žodis ir daina stabdė tankus

ML. Vydūno lūpose kvietimas Dievop skambėjo labai prasmingai. Tačiau mūsų dienomis daug dažniau išgirsime tariant „velniop“ negu kvietimą Dievop. Net tarpusavyje žmonės nesusišneka, nejučia vienybės. Ar daug bendro net tarp vienos tautos turčių ir bėdžių, oligarchų ir „runkelių“, ką kalbėti apie skirtingas tautas. Sunku įsivaizduoti, kad Rytai ir Vakarai susieitų savo pasaulėjauta ir pasaulėžiūra. Vydūną pateisina tik tai, kad jis buvo šviesus idealistas, o jie būtinai kiekvienai tautai.

V. Bagdonavičius. Vydūnui atrodė, kad jei žmonija vienytųsi dvasiniu pagrindu ir išties pasijustų esanti tikra brolija, tai iš principo būtų neįmanomi karai, žmonės kaip tikri broliai gyventų taikiai.

ML. Štai čia ir glūdi idealistinio siekio „silpnumo šaknis“: milžiniškos jėgos pasaulyje kaip tik ir pelnosi iš karinių konfliktų, ar bent nuolatinių įtampos eskalavimo. Štai jeigu šias jėgas pavyktų sutaikyti ir suvienyti su palmės šakelės nešančiais... Jūs tokią imanomybę įsivaizduojate?

V. Bagdonavičius. Vydūnas, kalbėdamas apie karus, jų vaidmenį irgi vertino nevienareikšmiškai. Jis neneigė, kad karai žmonių istorijoje suvaidindavo kartais ir pozityvų vaidmenį. Pozityvumą jis įžvelgė ne tik, kad karai vienas efektyvesnių technikos vystymosi variklių, bet daugiau, kad karai ar kitos pačios žmonių sukeltos katastrofos vaidina Dievo baumės už žmonių iškydimus iš teisingo raidos kelio vaidmenį. Toji baumė privertė žmonių atsitokėti ir atsigręžti į broliškam sugyvenimui kviečiantį Dievą. Tačiau, kartoju, Vydūnas ragino žmones ir tautas elgtis taip, kad tokios baumės nereikėtų ir aiškino, kad kariniai konfliktai nieko neišspręstų ir kad toji Jūsų įvardytoji palmės šakelė veiksmingesnė priemonė už juos. Pelnymasis iš karinių konfliktų tikrosios laimės tiems pasipelnytojams neatneš, buvo įsitikinęs Vydūnas. Toks pelnymasis yra vienas iš pačių ryškiausių žmoniškumo praradimo požymių, o jį praradus prarandama ir pati buvimio šioje žemėje prasmė. Joks terorizmas, net ir kilniausių tikslų siekiant, nepateisinamas. Šia prasme Vydūnas buvo opozicijoje ir į jokių teroristų nepanašiamas, bet šiek tiek radikalesniems savo laiko Mažosios Lietuvos veikėjams, kovingiau nusiteikusiems germanizacijos vykdytojų atžvilgiu, tramdė kai kurių karštakošių norą veltis į peštynes su jais. Ne su savo neprieteliais reikia aršiai kovoti, o patiems siekti vidinės dvasinės stiprybės, kuri bus geriausia, jokios sprespaudos ir prievartos neįveikiama tvirtovė. Tokia Vydūno pozicija labai artima didžiojo kovotojo už Indijos nepriklausomybę Mohando Gandžio nesmurtinio pasipriešinimo taktikai.

ML. Šiandien panašios įtampos susidaro tarp lietuvių ir dalies Vilnijos lenkų. Lietuviai istoriškai jaučiasi nuskriausti, lenkakalbiai vietos gyventojai remiasi ir gyvena jiems įprastomis „tiesomis“ ir neva skriaudomis. Taip tik tolstame nuo vėdinioškojo vienijimosi.

V. Bagdonavičius. Tą nutolinimą skatina tam tikros suinteresuotos jėgos. Tik čia didelis skirtumas tarp vokiečių ir lietuvių santykių Mažonoje Lietuvoje bei lenkų ir lietuvių santykių šiandieninėje Lietuvoje. Lenkų mažumos kursytojai stengiasi pasauliui įpiršti tos mažumos sprespaudos, o Lietuvos kaip jos skriaudėjos įvaizdį. Jeigu Prūsijos lietuviai būtų turėję tokias galimybes savo tautiškumui išlaikyti, kokias turi mūsieškiai lenkai, apie jokią germanizaciją niekas nebūtų kalbėjęs ir su ja kovoję. Mūsų lenkais manipuliuojanti jėga jiems niekuo nepadeda, nes juk ir paties reikalo padėti nėra. Tai jėgai veikiau reikia pademonstruoti, kad mūsų mažą valstybę turi būti nuolanki ir paklusni didesniems, galingesniems, turi tenkinti bet kokias jų užgaidas. Tokie norai tikrai neveda tautų suartėjimo ir gražaus sugyvenimo link.

ML. Stebėtina Vydūno tolerancija vokiečių atžvilgiu („amžinų lietuvininkų skriaudėjų“) rodo gal ir tą suvokimą, kad maža tauta turi ieškoti nekonfliktyškų problemų sprendimo būdų. Pagaliau ir

Detmolde (Vokietija) prie evangelikaso studentų bendrabučio atidengta atminimo lenta Vydūnui ir jo biustas sukurtas skulptoriaus Liongino Garlos, 2013 m. gegužės 10 d.

su atminimo lenta pastatytas ir pirmas viešoje erdvėje Vydūno biustas.

Apie Detmolde vykusias iškilmes rašyta kultūrinėje ir periferinėje spaudoje, bet beveik nieko arba šykščiai didžiuliuose Lietuvos dienraščiuose, nutylėta radijuje ir televizijoje. Kartu surengta ir Europos dienų konferencija, skirta Europos idėjai kalboje ir literatūroje. Buvo perskaityti trys pranešimai – suomės, italo ir lietuvių. Pranešimą „Vydūno idėjinis palikimas Europai“ teko skaityti man. Pabrėžiau, kad Vydūnas, skelbdamas tautų laisvės, jų suklestėjimo ir vienijimosi visų žmonių dvasinio bendrumo pagrindu idėjas, iš esmės kalbėjo apie būsimos vieningos Europos perspektyvą.

ML. Šią mintį derėtų paaiškinti, gal net išplėtoti. Juk net Abiejų Tautų Respubliką bandoma sieti su vieningos Europos idėja, ypač prisimenant 1791 m. gegužės 3 d. Konstituciją. Bent jau Lenkijos ir Lietuvos aukščiausi vadovai įvairiomis progomis tą mintį stengiasi pabrėžti.

stiprios ir savarankiškos, turinčios kuo praturtinti pasaulį jos galės susivienyti ir spręsti bendrus žmonių uždavinius. Tokios tautos ne slopins, pajungs viena kitą, bet praturtins viena kitą, padės viena kitai dvasiškai augti. Šias humanistines idėjas Vydūnas plėtojo visą savo gyvenimą, po Antrojo pasaulinio karo jas ypač akcentavo.

ML. Nuostabu, bet ką bendro šios gražios idėjos turėjo su realybe? Prasidėjo šaltasis karas, branduolinio ginklo tobulinimas, kosmoso „užkariavimo“ varžybos, siekiant taip pat ir kosmosą panaudoti toli gražu ne taikiems tikslams, bet „žvaigždžių karams“. Deja, Vydūnas šios metaforos jau negalėjo įvertinti. Beje, jis mirė dviem savaitėmis anksčiau už J. Staliną.

V. Bagdonavičius. Nepasakyčiau, kad Vydūno idėjos su realybe neturėjo nieko bendro. Juk ir mes į ES stojome tik pasitikėdami vieningos Europos, kaip gerovės garantu. O dabar turime patvirtinimą, kad ES narės išties sprendžia bendrus ir kiekvienai atskirai tau-

ABSOLIUTUS PRIORITETAS KOSMINIAME FONE

Gunaras KAKARAS

Sąrašas gali būti labai ilgas: Jonaitis, Jonaitienė, Daktaras, Panevėžio mafijos gauja, išprievartavimų virtinė, mušamos ir engiamos moterys, patyčios mokyklose, dėl tos pačios priežasties besizudantys vaikai, vagiantys ir jau peržengę ribą, sugėbantys žudyti paaugliai, klaiški mokinės žmogžudystė Šiauliuose ir dar klaikesnė Panevėžyje. Pro tokią prizmę pažvelgus, karai keliuose, korupcija, politikų amoralumas, partijų savanauđiskumas, teisėsaugos paperkamumas ir net narkomanijos augantys mastai atrodo kaip nedideli nukrypimai nuo normos.

Reikia kažką daryti

Šie faktai kiekvieną iš mūsų veda prie neišvengiamos minties – kažką reikia daryti. Ir darome – kiekvienas aukščiau paminėtas faktas sulaukdavo ir tebesulaukia gausybės siūlymų ką daryti. Dalis tų siūlymų, žinoma, ne pačių racionaliausių, įgyvendinama. Žiūrėk, po metų uolūs statistikos mylėtojai konstatuoja kelių procentų neigiamybių sumažėjimą. Paguodžiam save, tarsi tikrai einame teisingu keliu. Ir taip formuojasi visa puokštė prevencinių programų skirtų mokiniams, kelių ereliams, kyšininkams, politikams, narkomanams, girtuokliams, chuliganams, pedofilams ir t. t. Visos tokios prevencinės programos dažniausiai nieko bendro tarpusavyje neturi, nes sukoncentruotos į konkrečią blygę ir, deja, ne į jos gilumines priežastis, o į ribotas priemones išvengti pasekmių. Visų tokių prevencinių programų įkvėpimo šaltinis gausybė labai gražių, protingų ir teisingų straipsnių bei deklaracijų žiniasklaidoje.

Cituuoju vienoje iš metinių ataskaitų pasakytus prezidento Valdo Adamkaus žodžius: „Tik moralinis apsisvalymas ir moralinis atgimimas gali padėti Lietuvai įveikti ir ekonominę, ir vertybinę krizę, laiduoti žmonių gerovę ir šviesesnę ateitį. Kito kelio nėra.“

Absoliučiai sutinku, ypač su paskutiniu teiginiu – kito kelio nėra. Lieka tas vienintelis kelias. Tačiau kur jis? Koks jis? Kur prasideda, kuria kryptimi veda? Kuo jis dengtas, kuo apsidintas? Kiek jis patvarus? Kelintame kilometre pasirodo tikslas, į kurį šis kelias veda? Ar pasirodė tikslo kontūrai tikri, ar tik iliuzinis mirażas? Tiesioginių, tikslų atsakymų į šiuos klausimus nėra. Dalinių, fragmentiškų, siauros profilkintinės paskirties atsakymų yra labai daug. Tai teikia vilčių – sudėsimė juos, apibendrinsime ir turėsimė tai, ko taip trokštame – to vienintelio V. Adamkaus kelio apibūdinimą. Deja, tų gausių fragmentiškų atsakymų suma duoda tik spalvingą mozaiką, kurioje tiek spalvų ir atspalvių, kad apibendrinant gaunasi tik monotoniška pilkuma – konkretumas ir esmė išnyksta.

Dar kartą sugrįžkime prie prezidento V. Adamkaus minčių: „Gerai strategija, vedanti iš sumaišties – vertybėmis ir idealais grįsti tikslai, idėjomis ir principais paremtas praktinis veikimas. Pastaruosius metus žodis „vertybės“ dažnai linksniuojamas. Tačiau tam, kad žodis taptų kūnu, reikia ne filosofinės išmonės, o politinės valios“.

Ir vėl gražūs žodžiai, be jokių įsipareigojimų, be jokių nuorodų į tą politinę valią. Tuo liūdniau, kad tokius žodžius pasako valstybės vyras, kurio pagrindinė pareiga būtų tą politinę va-

lią realizuoti ar bent dėti maksimalias pastangas tą valią įgyvendinti. Matau tik vieną politinės valios raiškos formą, kuri galėtų duoti realių vaisių – Lietuvos Respublikos Konstituciją papildyti dviem punktais:

1. Lietuvos Respublikos absoliutus prioritetas yra žmogus, jo ugdymas nuo pat gimimo, puoselėjant ir tvirtinant šeimą, kaip pagrindinį bendražmogiškų vertybių šaltinį, iškeliant mokyklą ir mokytojus, kaip aukščiausią tų vertybių įtvirtinimo instituciją;

2. Visi valstybės teisiniai, moraliniai ir etiniai normatyvai privalo vadovautis absoliučiu prioritetu – žmogaus ugdymas bendražmogiškų vertybių erdvėje, sudarant jam prasmingo gyvenimo sąlygas darbui, tobulėjimui, kūrybai ir poilsiui.

Tekstas, žinoma, tobulintinas ir tikslintinas, gilios analizės reikalauja ir bendražmogiškų vertybių erdvės apibrėžimas, tačiau tikiuosi, kad pagrindinę mintį išsakyti suprantamai.

Šis naujai įrašytas Lietuvos Respublikos Konstitucijos deklaruojamas absoliutus prioritetas nepakeis situacijos, nes didelė dalis dabartinės Konstitucijos gražių ir prasmingų punktų tik formaliai glūdi Konstitucijos turinyje. Esmė – sutelkti visas galimas priemones įgyvendinant to absoliutaus prioritetą esminę politinę valią: reikia nuosekliai, neatidėliojant, visu frontu, vadovaujantis pagrindiniu Konstitucijos principu, absoliučiu valstybės prioritetu, tarsi rentgeno spinduliu, peršviesti visą įstatymų, įsakymų, potvarkių, normų ir normatyvų sistemą ir papildyti, pakeisti ar atsakyto to, kas sudarys nors mažiausią plyšėlį apeiti valstybės ir mūsų visų absoliutų prioritetą, kurio tik vienas tikslas – žmogaus tapsmas žmogumi. Ir to negana – peržiūrėjus, sutvarkius ir priėmus iš absoliutaus Konstitucinio prioriteto išplaukiančius įstatymus, poįstatyminius aktus ir visus kitus moralinius, etinius ir dorovinius normatyvus – privalome įgyvendinti gal patį sunkiausią politinės valios žingsnį – visą naujų įstatymų ir normatyvų turinį pritaikyti realiame gyvenime. Ir tai, žinoma, ne vien politikų pareiga – tai mūsų visų vienintelis kelias išlikti žmonėmis ir žmonėmis ugdyti savo vaikus.

Puikiai suprantu, kad didelė dalis skaitytojų jau priskyrė mane idealistų kategorijai. Kai prieš keliasdešimt metų kalbėjau apie tai, koks turėtų būti Lietuvos etnokosmologijos muziejus, net artimiausi draugai šypsojosi iš tariamo mano idealizmo. Tuo pavyzdžiu nenoriu tvirtinti, kad šio straipsnio mintys rytoj taps realybe, ne, tik noriu pasakyti, kad idealo siekimas yra vienas iš gražiausių žmonijos siekių, davusių neįkainojamas vertybes, nors tie siekiai labai brangiai kainavo, kainuoja ir kainuos.

Nemanau, kad šis absoliutus Konstitucijos prioritetas pakeis visus, ypač vyresnio amžiaus Lietuvos gyventojus. Todėl neišvengiamai reikia kalbėti ir rūpintis vaikais, mokiniais, ateinančia karta. O jauno žmogaus vertybes formuoja šeima, mokykla, gatvė, religija, žiniasklaida, akcentuojant televiziją ir internetą, bei vėliau visą apimančią turėjimo ir vartojimo sindromas.

Tarkime, kad mes jau turime visų čia paminėtų aštuonių įtakos erdvių naujus reguliuojančius įstatymus, moralines ir etines normas kruopščiai, atidžiai, preciziškai peržiūrėtas per Konstitucijos absoliutaus prioritet

prizmę ir padarytus reikiamus pakeitimus, papildymus, priimtas naujas teises, moralines ir etines normas. Toliau – viso to įgyvendinimas, perkėlimas į realų gyvenimą. Tai ne kelerių metų darbas, o nepaliaujamo darbo dešimtmečiai. Manau, kad šimtmetis duotų rezultatų, visuomenei pasirinkus kardinaliai naują evoliucijos kelią, kurio tikslas pagal Erichą Fromą būtų būti, bet ne turėti. Tokio darbo, tokio kelio tikrumas būtų garantuotas, jeigu juo pasuktų viso pasaulio valstybės. Tai, žinoma, dar didesnis idealizmas, bet jeigu mes galvosime, kalbėsime ir sieksime žmonijos išlikimo kosminės ateities mastuose – net toks idealizmas turi realią prasmę.

Šeima

Pasakysiu tai, ką visi žinome, ką labai taikliai pasakė Antuanas de Sent-Egziuperi – visi mes atėjome iš savo vaikystės. Iš vaikystės, kur bausmė už melą ar kitą nusizengimą taps neužmirštama visą gyvenimą, kur vakarais į miegą nuneš tėtis ar mamos sekama pasaka, kur tiesos, užuojautos, gailingumo, meilės ir teisingumo įtvirtinti stulpai bus tarsi vartai išeinant į mokyklą, į gatvę, į knygų pasaulį, į margą, gėrių ir blogiu nuspalvintą kasdienybę.

Ar šiandieninė šeima gali įtvirtinti tuos stulpus, ar gali išleisti į pasaulį savo vaikus pro tuos pirmuosius gyvenimo vartus? Atsakymo toli ieškoti nereikia: asocialių šeimų gausa; gaisruose po girtuoklysių nebeatbudusiųjų žūtys; sugyventiniais ar vyrus nudūrusius moterys, dar daugiausia moterų, kurias suluošino ir nužudė vyrai, savo vaikų nužudyti tėvai, šiukšlių konteineriuose rasti kūdikiai... Nesinori tęsti – darosi neįjauki.

Šeimos problema sunki, skaudi ir tikrai ne per rytdieną spręstina. Nedarbas, tragiškai mažos algos, emigracija, girtuoklystė, motyvacijos nebuvimas išbristi iš aplaidumo, grubumo, amoralumo ir kas skaudžiausia – besisvaidantys gražiais žodžiais politikai, nė vienas nežinantis, kas yra skurdas (juk žinote kiek Seime milijonierų!), menku procentu dėl akių sumažinantys savo algas, bet nieko konkrečiai nepadarantys dėl šeimos statuso finansinio pakėlimo ir, kas dar svarbiau – šeimos moralinių ir etinių vertybių išaukštinimo. Nesu kompetentingas nurodyti konkrečias veikimo gaires, tačiau kiekvieną besikuriančią šeimą turėtų pasiekti šeimos bendražmogiškų vertybių pradžiamokslis. Šiame pradžiamokslyje būtų ypač akcentuotas vaikų auklėjimas, darbinis užimtumas ir, kas labai svarbu, emocinio intelekto ugdymas. Manau Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pagrindinis uždavinys būtų, pasitelkus aukšto lygio ekspertus, sociologus, psichologus, kitų šalių patirtį, paruošti ilgalaikę konkrečių veiksmų programą skirtą šeimoms, kurios neatidėliotinas įgyvendinimas, nuolat ją koreguojant ir tobulinant, vestų lietuvišką šeimą į bendražmogiškų vertybių erdvę – taurios ir visavertės vaikystės erdvę, iš kurios išeitų atgimusi Lietuvos žemdirbiai, mokytojai, verslininkai, teisėjai ir prokurorai, valdininkai ir politikai, premjerai ir prezidentai.

Į mokyklą

Antra svarbi veikianti erdvė, o kai kuriais atžvilgiais ir svarbiausia, būtų mokykla. Mokykla, kur pasitiktų mokytojai. Tačiau štai ką sako gimnazijos

direktorius Bronislovas Burgis: „Mokytojų trūkumo apskritai nėra: yra didelis jų perteklius. Labai trūksta tik gerų mokytojų. Mažuose miesteliuose ir net didesniuose centruose mokytojas neturi jokio motyvo tobulėti. Jis negali būti geras mokytojas, nes kilo iš blogo mokinio, vėliau baigė blogą universitetą. Yra išimčių, bet jų – mažai. Yra tokių mokytojų, kurių nė iš tolo negalima prileisti prie mokyklos. Jie tiesiog neraštingi. Siaurai specializuojasi, nesidomėdami ir net aršiai ignoruodami visa tai, kas nesuję su jų dalyku. Štai kodėl „žaliavos“ – mokyklų abiturientų kokybė yra tragiška.“

Todėl kalbu ne apie šiandienos, bet apie rytdienos mokyklą, kurioje mokytojas turėtų būti Mokytojas. Mokytojas – visam gyvenimui. Jis ir tik jis tuos tiesos, užuojautos, gailingumo, meilės ir teisingumo vartus, atsinešus iš šeimos, vaikystės, turi paversti gelžbetoniniais kelrodžiais, žmogaus gyvenimo kelrodžiais. Ir ne tik žodžiais, bet ir savo išskirtiniu Mokytojo asmenybe. Mokytojo, kuris ne tik moko, bet iš kurio mokomasi. Aritmetika, algebra, fizika, chemija ir kiti specializuoti dalykai mokyklos programoje turėtų būti antraeiliai. Išskirtiniai – dorinis ugdymas, istorija, literatūra ir kalba.

Keletas žodžių apie kalbą. Žinoma, čia ir gramatika, ir sintaksė, ir rašyba, bet svarbiausia kas kita – mokėjimas kalbėti. Kalbėti taip, kad tave girdėtų, kad tave suprastų, kad pagaliau būtų malonu tavęs klausytis. Pasakykite, kurioje šiandienos mokykloje mokoma kalbėti? Rezultatas akivaizdus – politikai, Seimo nariai, pagrindiniai valstybės vyrai ir moterys pauzes užpildo mykimu, karštligiškai ieškodami naujos minties, žodžio, ar net viso sakinio. Nemoka kalbėti ir didelė dalis televizijos ir radio žurnalistų. O, regis, viskas taip paprasta – turėti ką pasakyti, norėti tai pasakyti ir kalbant aiškiai ir suprantamai girdėti save klausytojų ausimis. Tai elementarus ir universalus bendravimo dėsnis, deja, mokyklose dar nesurastas.

Kiekvienas mokytojas, nepriklausomai nuo jo dėstomų dalykų, privalėtų mokinius mokyti kalbėti. Ir kiekvienas mokytojas šalia dėstomų fizikos ar chemijos dėsnių visada žvelgtų į mokinį per bendražmogiškų vertybių prizmę ir koreguotų jaunuolių matymą ir mąstymą taip, kad ir jie pasaulį su visomis jo blygėmis galėtų matyti per tą pačią vertybių prizmę. Ir tai būtų pagrindinis Mokytojo tikslas – išleisti iš mokyklos visaverčius žmones, o ne žinių prifarširuotus būsimus beveidžius specialistus. Visavertis žmogus turi visas galimybes tapti specialistu, tuo tarpu iš šių dienų gimnazijų ar aukštųjų mokyklų atėjęs specialistas tapti pilnaverčiu žmogumi turi žymiai mažiau galimybių, nes šalia jo visada budės vartojimo-turėjimo slobinas.

Džiaugiuosi ir vertinu Švietimo ir mokslo ministerijos pirmus tikslingus žingsnius – planuojamą dėstomų dalykų krūvį sumažinti trečdaliu, nors reikėtų sumažinti visą 50 proc. Nenukentės bendro išsilavinimo lygis, jeigu mokytojai vietoj pastangų įtvirtinti mokinių galvose Omo dėsnį, Niutono binomą, ar netiesines lygtis, uždegs juose prigimtinį, nenumaldomą pažinimo alkį ir džiaugsmą. Būtent mokinys ateityje duos vešlius, į tvirtus medžius išsikeriančius, plataus pažinimo ūglius, vietoj per prievartą į neparuoštą, nederlingą dirvą įterptus

sodinukus (kad nors atsakinėdamas pamoką prisimintų, ką jiems vakar pasakojau...), kurie vargsta, džiūsta ir dažniausiai negrįžtamai nunyksta.

Bet kur tie Mokytojai? Deja, visoje Lietuvoje jų tik vienetai, o turėtų būti dauguma. Ne, šiandieninis algų padidinimas nieko neduos – pinigais tikrų vertybių į žmogaus sąmonę neįterpsi. Dar tebegalioja mokytojų nuvertinimo pasekmės – į pedagoginius universitetus nueina dauguma tų, kurie nepateko į norimas aukštąsias, norimas specialybes, o ir baigę pedagoginį universitetą gabesnieji su džiaugsmu aplenkia mokyklą. Pažvelkime į mūsų tautos praėjusių šimtmečių šviesuolių biografijas – dažnas jų atėjo iš mokyklos, ne vienerius metus padirbėjęs Mokytoju.

Tik griežta atranka, gal net nustatant intelektą, o ypač emocinio intelekto, koeficientą, įvertinant iš šeimos atsineštas ir mokykloje subrandintas vertybes, gal įleidžiant į mokyklą ne tik standartinį pedagogo išsilavinimą gavusius, bet ir gyvenimo patirtį turinčius bei gilų norą ją perduoti jaunimui norinčius – tik tokia stojančiųjų į pedagogų kelią mokytojų atranka galėtų pagausinti Mokytojų kastą. Gal po metų ar dvejų reikėtų peratestuoti jaunus mokytojus, patikrinti jų motyvaciją būti mokytoju – ar tikrai jis pasiryžęs dalį savo širdies atiduoti mokiniams? Mokytojas kaip vienuolis turėtų duoti pasiaukojimo įžadus siekti brandžios asmenybės, dalinantis ja su mokiniais.

Net paviršutiniškai susipažinus su šiandieninėmis psichologijos problemomis, tyrimais, analizėmis, apklausomis, mokslinių darbų išvadomis, aiškėja visiškai nenormali padėtis mokyklose. Jose ruošiami būsimi specialistai, nes žinių perdavimas, jų įtvirtinimas sudaro esminį ir pagrindinį pedagogo darbo tikslą. Tuo tarpu jaunas žmogus turėtų būti ruošiamas, brandinamas tapti žmogumi. Visavertis žmogus be tam tikro žinių багаžo turėtų remtis bendražmogiškoms vertybėmis, emociniu ir socialiniu intelektu. Būtent čia turėtų būti nukreiptos pagrindinės pedagogų pastangos.

Kodėl tiek daug žodžių apie mokyklą ir mokytojus? Todėl, kad tik dvi institucijos – šeima ir mokykla – turi potencinę galią pakeisti pasaulį, t. y. išugdyti pagrindines žmogiškos vertybėmis persmelktą jauną žmogų. Noriu akcentuoti – šios bendražmogiškos vertybės turi būti jauno žmogaus dvasiniai griaučiai, kaip analogas fizinio kūno griaučiams. Žmogaus fizinis kūnas negali egzistuoti be kūno atramų suformuojančių ir palaikančių kaulų struktūros, taigi žmogaus dvasinis, etinis, moralinis būvis turėtų remtis bendražmogiškoms vertybėmis kaip pagrindine dvasinio kūno atrama. Nors mano palyginimas pakankamai natūralistinis, bet tikiuosi pakankamai akivaizdus.

Akcentuodamas šeimą ir mokyklą, kaip pagrindines doros ugdymo institucijas, matau tarp jų didžiulį skirtumą. Šeima, apsaugota privatumo teisėmis, yra pakankamai uždara sistema, į kurios erdvę patekti galima tik gavus teisėtvarkos leidimą. Tai sistema, į kurios vidinius procesus, vyksmus ir, žinoma, turiu galvoje vaikų auklėjimą, mes neturime teisės tiesiogiai reaguoti, kol tie vidiniai vyksmai neperžengia teisėtvarkos, įstatymų rėmų. Mokykla yra atvira mūsų pastangoms keisti,

TAISYKLĖS JŲ VARŽĖ, IŠIMTYS IŠVADUODAVO

Pasitinkant Sergejaus Paradžanovo 90-ąsias gimimo metines

■ Atkelta iš 3 p.

meistrui mirus, Kijevo kino studija pavadinta A. Dovženkos vardu; ten 1964 m. Paradžanovas sukūrė kino šedevrą „Užmirštų protėvių šešėliai“. Kijevo inteligentijai Paradžanovas labai reikšminga figūra. O kaip Ukrainos inteligentija atsidėjo kūrėjui? Juk Kijeve jis buvo suimtas, jam sufabrikuota baudžiamoji byla. Pasaulyje spėjęs pagarsėti režisierius buvo nuteistas 5 metams lagerio, kur buvo nežmoniškose išgyvenimo sąlygose. Ar pasikeitė Paradžanovo santykis su ukrainiečiais, šia šalimi?

Z. Sargsyanas. Jis jautė nuoskaudą dėl Ukrainos tuometės valdžios veiksmų, yra pasakęs, kad pastatė garsiausių ukrainietiška filmą ir už tai buvo pasodintas į cypę. „Kodėl aš, armėnas, turėjau pastatyti geriausių ukrainietiška filmą?“ – tuose žodžiuose jautėsi nuoskauda. Bet ant žmonių nepyko, tarp jų buvo ir jo bičiulių, garsių ukrainiečių, kurie sovietmečiu buvo negailestingai persekiojami, sodinami už groty. Daugelio Ukrainos inteligentų biografijos susijusios su Paradžanovu. Dar iki jo arešto buvo pasodintas publicistas, rašytojas, vėliau disidentu tapęs Ivanas Dziuba.

Filmo „Užmirštų protėvių šešėliai“ premjera Kijeve vyko kino teatre „Ukraina“. Prieš filmą I. Dziuba pradėjo skaityti savo eilėraščius. Ekране rodytas senų laikų guculų kaimas, pagal savo taisyklę gyvenanti patriarchalinė bendruomenė, bet filmas taip sujaudino žiūrovus, kad Ivanas Dziuba ir dar keli salėje buvę žiūrovai pareiškė protestą dėl Ukrainos inteligentų areštų. Jų žodžius užgožė įjungtos sirenos, pasirodė milicininkai ir kareiviai. S. Paradžanovas iškart pasijuto politine figūra, o vėliau pasakys „Aš sėdėjau kalėjime už ukrainiečių nacionalizmą“. I. Dziuba už groty atsidūrė 1971 m., o S. Paradžanovas 1973 m. Taigi po filmo „Užmirštų protėvių šešėliai“ režimas Paradžanovo pavardę tapatinio su santarkos priešio įvaizdžiu. Režimui jis iškart tapo nepatogia persona.

ML. Kas pirmieji stoji ginti Paradžanovo? Juk ne visi tylėjo.

Z. Sargsyanas. Paradžanovui stengėsi padėti Sergejus Gerasimovas, vienas garsiausių Rusijos kino istorijoje

Sergejus Paradžanovo muziejaus Jerevane direktorius Zavenas Sargsyanas veda ekskursiją po S. Paradžanovo parodos ekspoziciją Vilniuje

režisierių, palaikė Andrejus Tarkovskis, bet jo paties pozicijos buvo ne stipriausios, pažiūros režimui kėlė įtarimą. Kūrybinė inteligentija stengėsi padėti, bet partijos ideologui reakcingajam Suslovui buvo nusispjauti į protestus. Nereaguota ir į Paradžanovą užstojusią iškilų pasaulio asmenybių protestus, nors juos pasirašė tokie pasaulinio masto menininkai kaip Federikas Felinis, Lukino Viskontis, Robertas Roselinis, Fransua Triufo, Žanas Liukas Godaras, Mikelandželas Antonionis, Luji Argonas ir daugelis kitų.

ML. Kuo pavojingas santvarkai buvo Paradžanovas?

Z. Sargsyanas. Jo „Užmirštų protėvių šešėliai“ sulaukė idiotiškiausių kaltinimų: kad filme neparodyta klasių kova ir pan. Buvo „formuojamas“ naujas žmogus ir jam neturėjo klu-

dyti senieji papročiai, įsitikinimai, tikėjimai, žodžiu, tautos šaknys. O Paradžanovui tai buvo brangu, jis mokėjo ginti savo nuomonę, pasižymėjo kūrybinės laisvės jėga ir tuo buvo pavojingas.

Be to, Paradžanovas buvo labai neatsargus, galėjo į akis rėžti, ką galvoja. Štai TSRS kinematografinių sąjungos pirmininkas Levas Kulidžanovas pastatė filmą „Nusikaltimas ir bausmė“ pagal F. Dostojevskio romaną. Pažiūrė-

ką galvoja apie nekompetentų, nenusimanančių apie kultūrą ir meną, aukščiausių postus užimančių partinių funkcionierių kišimąsi ir netikusį vadovavimą. Beje, šios S. Paradžanovo kalbos stenograma pateikiama parodoje Vilniuje. Paradžanovo kalbos įrašą KGB pirmininkas J. Andropovas pasiuntė į TSKP CK. Tai buvo ne vienintelis toks Paradžanovo smūgis valdžiai. 1973 m. gruodžio 17 d. Paradžanovas buvo suimtas savo bute Kijeve, kai atvažiuo pas

jęs filmą Paradžanovas į „Mosfilmą“ Kulidžanovui nusiuntė telegramą: „Žiūrėjau jūsų „nusikaltimą“ kaip bausmę“. Nors Kulidžanovas buvo Tbilisio armėnas, kaip ir Paradžanovas, tokie dalykai be pasekmių nepraeina. Pataikūnų ir prisitaikėlių sistemoje Paradžanovas daug kam buvo nepatogus.

Lemtinga Paradžanovo gyvenimui buvo jo kalba pasakyta 1971 m. Minske, kur vyko Baltarusijos kūrybinio jaunimo ir jaunųjų mokslininkų susirinkimas. Paradžanovas parodė autorinę filmo „Granato spalva“ kopiją, o kalboje pasakė visa,

Leningrade, Jerevane, apribotos teisės. Tada režisierius grįžo gyventi į Tbilisį.

Miestai dalijasi meile Paradžanovui

ML. Kaip tokia asmenybė susiformavo, kas jai turėjo didžiausios įtakos? Iš kur tas netramdomas laisvės pojūtis?

Z. Sargsyanas. Man sunku atsakyti, manau, tokia prigimtis. Sergejus tėvas buvo įspūdinga asmenybė Tbilisuje, garsėjo skandalais. Jis savo name buvo įrengęs net viešnamį, kurį pavadino „Šeimyninis jaukumas“. Už tai jį 1923 m. teisė. Sergejus motina buvo artistiška moteris, iš jos sūnus tikriausiai perėmė savo kai kuriuos pomėgius ir sugebėjimus. Dvi Sergejus seserys to artistiško nepaveldėjo.

ML. Kaip šiais laikais Tbilisio ir Jerevanos dalijasi meile Paradžanovui?

Z. Sargsyanas. Jis visur buvo mylimas ir toks išliko. Jis pats sakė turįs tris tėvynes: gimė Gruzijoje, dirbo Ukrainoje ir Armėnijoje. Ir dar įsiminė jo autentiški žodžiai: „Esu Gruzijoje gimęs armėnas, sėdžiu Rusijos kalėjime už ukrainiečių nacionalizmą“. Ir tai tiesa.

Žinote, kiek lankytojų ateina į S. Paradžanovo muziejų Jerevane? Svarbu net ir ne skaičius, bet žmonių kokybė. Viena Paradžanovo bičiulė iš Kijevo kartą pasakė nuostabius žodžius: „Mes visi aplink jį tiesiog neršėme“. Šalia Sergejus visi jautėsi talentingi, kūrybiški ir tiesiog geri žmonės. Jis turėjo įstabią savybę kurti ypatingą atmosferą, todėl žmonės ir trupinė.

ML. Kurių režisierių darbus Paradžanovas labiausiai vertino?

Z. Sargsyanas.

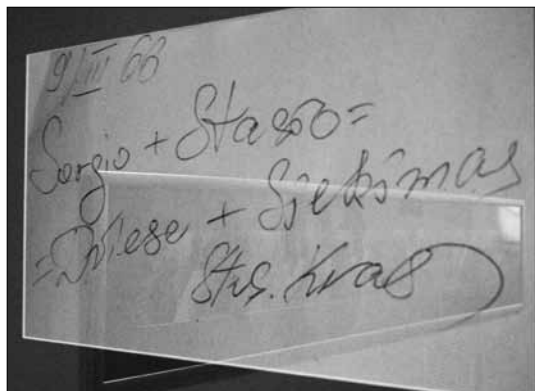
Labiausiai vertino italų kino režisieriaus ir rašytojo Pjero Paolo Pazonio darbus. Teko girdėti, kad šis kūrėjas buvo parašęs Paradžanovo „Užmirštų protėvių šešėliams“ skirtą straipsnį, bet mums kol kas nepavyko jo aptikti.

ML. Kurį filmą statant Paradžanovui kilo daugiausia sunkumų?

Z. Sargsyanas. Statant „Sajat Novą“, į ekranus išėjusį pavadinimu „Granato spalva“. Jis sukūrė labai ilgos trukmės filmą, labai menišką, spalvingą, prisodrintą gilių metaforų. Supratęs, kad toks nebus priimtas į ekranus, išėmė apnuogintos moters maudymosi ir daug kitų scenų. Liovėšis karpyti juostą pareiškė, kad daugiau nieko nelies.

Maskvoje to filmo nelabai suprato, jo titrai armėniški, filmas be dialogų. Buvo pakviestas režisierius Sergejus Jutkevičius, jis dar šiek tiek sutrumpino filmą, užrašė rusiškai skyrių pavadinimus, taigi priartino filmą būsimam žiūrovui. Buvo pakeistas pavadinimas į „Granato spalva“. Tokiu pavidalu filmas 1968 m. pateko į užsienį. Beje, prodiuseris iš Prancūzijos peržiūrėjęs filmą „Sajat Nova“ pareiškė pirksiąs dešimt tarybinių filmų, bet vienas iš jų turi būti „Sajat Nova“. Kiti gali būti bet kurie pasiūlyti.

ML. Trys Paradžanovo pradėti statyti filmai ekranų taip ir neišvydo.

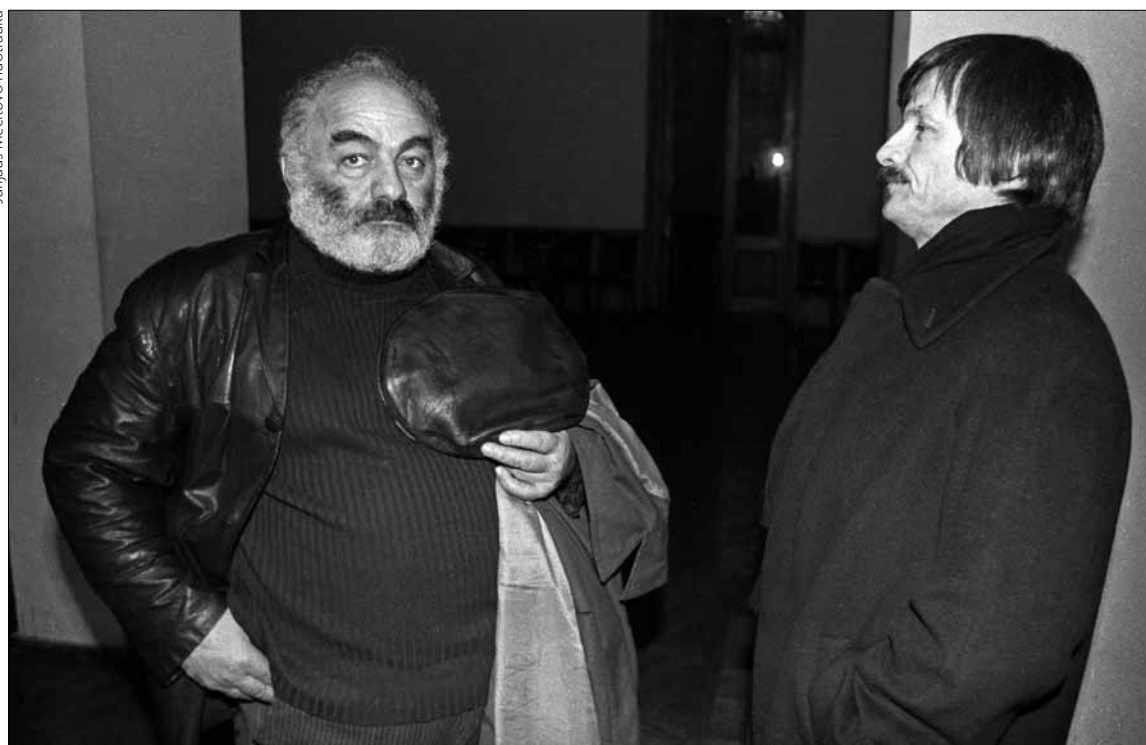
Stasio Krasausko Sergejui Paradžanovui 1986 m. Kijeve padovanoto kūrinių dedikacija

Federiko Felinio laiškas S. Paradžanovui, apipavidalinęs namuose laikė pagarbiausioje vietoje

sergantį sūnų. Jam buvo pateikti iš piršto laužti kaltinimai, sufabrikuota byla. Nuteistas 5 metams griežto režimo lagerio.

Tai Lilia Brik, didžioji V. Majakovskio meilė, įkalbėjo savo sesers vyrą, prancūzų rašytoją, Gonkūrų akademijos narį, Prancūzijos komunistų partijos veikėją, Tarptautinės Lenino premijos „Už taikos stiprinimą tarp tautų“ laureatą Luji Aragoną atvykti į Maskvą ir asmeniškai kreiptis į TSRS KP CK generalinį sekretorių Leonidą Brežnevą su prašymu išlaisvinti S. Paradžanovą. Jam kalinimas buvo sutrumpintas vienais metais, paleistas 1977 m. gruodžio 30 d. Paradžanovui uždrausta gyventi Kijeve, Maskvoje,

Sergejus Paradžanovas ir Andrejus Tarkovskis

Aktorė Sofiko Čiaureli filme „Granato spalva“ (1967 m.)

Z. Sargsyanas. Paradžanovas parašė scenarijų filmui „Kijevo freskos“. Maskvoje scenarijus nepatiko, buvo kritikuojamas. Paradžanovas kai ką scenarijuje pataisė, pradėjo aktorių atranką, bet filmo statymas nutrauktas. Išliko 20 min. aktorių bandymų nufilmuotos juostos, bet tai ne filmo kadrai.

Kino filmą „Infermeco“ M. Kociubinskio apsakymų motyvais nutraukė 1972 m., apkaltinus formalizmu. „Išpažinti“ Paradžanovas ėmė statyti

era (Tonino Guerra) gavo gerokai vėliau – 1979 m., o 1982 m. Italijoje statė „Nostalgiją“. L. Brežnevui Paradžanovas buvo parašęs laišką, prašydamas išleisti į Iraną, kur jis norėjo statyti filmą „Leila ir Medžnunas“... To laiško tekstą man teko skaityti, bet abejoju, ar Paradžanovas jį buvo išsiuntęs. Neatrodė, kad jis būtų veržėsis išvykti į užsienį. Juk net A. Tarkovskį burnoje, kad šis 1982 m. apsisprendė negrįžti į Sovietų Sąjungą.

piešinių, bet jie vienaplaniai, kaip daugumos režisierių. Paradžanovas tuo ir išsiskiria, kad jo kūryba daug įvairesnė.

ML. Ar kitų valstybių vadovai dažnai apsilanko S. Paradžanovo muziejuje?

Z. Sargsyanas. Yra lankęsis Vladimiras Putinas, Dmitrijus Medvedevas. Tai tolimi nuo meno veikėjai, nors man sunku vertinti, gal jiems ir buvo įdomu. Beje, lankėsi ir Lietuvos Prezidentas Valdas Adamkus. Nuotrauka kabo gerai matomoje vietoje.

ninkų sąjungos pirmininkas, režisierius Gytis Lukšas pasakojo, kad S. Paradžanovui 1986 m. lankantis Vilniuje parodė jam savo filmą „Dabar ir visados“. Paradžanovui filmas taip patiko, kad pakvietė G. Lukšą pristatyti filmą Tbilisyje, apgyvendino savo namuose. Beje, šio projekto Vilniuje sumanytojai Liucijai Armonaitėi pavyko „išdetektuoti“, kad tame neviešintame susitikime su Paradžanovu Lietuvos kinematografininkų sąjungoje taip pat dalyvavo kino žurnalistė Izolda Keidošūtė, aktorius Laimonas Noreika, rašytojas Saulius Tomas Kondrotas, dailininkas Aloyzas Stasiulevičius. Taigi ryšiai su lietuvių menininkais buvo. Tačiau, beje, liudija ir Stasio Krasausko paveikslas dedikuotas ir padovanotas Paradžanovui 1986 m. Kijeve. Jį eksponuojame parodoje.

ML. Žiūrių į kino filmą „Granato spalva“ aktorių Sofiko Čiaureli, Vilenos Galstiano ir kitų sudvasintus veidus, tarsi būtų iš senųjų paveikslų. Bandau suprasti: ar tai Paradžanovo sugebėjimas taip atskleisti aktorius, o gal aktorai taip paveikdavo režisierių?

Z. Sargsyanas. Pirmiausia Paradžanovas parinkdavo jo kūrybinę idėją sugebančius perteikti aktorius. Savo sumanymus jis subrandindavo ir išnešiodavo galvoje, savo herojus jis piešdavo, paskui ieškodavo tarp aktorių tinkamų tipažų. Prisimenu tokį atvejį. Jam prireikė kupriaus, reikalavo rasti ir atvesti kuprių. Kadangi rasti nesisekė, Paradžanovas labai nervinosi. Kitą dieną nurimo, girdi, pats rado, jis tuojau ateisias. Atėjo žmogus, bet jis joks kuprius. Mes nustebę. „Jūs nesuprantate, man reikalinga kupriaus plastika, o ne jo kupra“, – sako Paradžanovas. Stebėtinas tipažo suvokimas, užtat jo filmuose matome nuostabiai parinktus aktorius. Štai aktorius Spartakas Bagašvilis (1914–1977), vaidinantis

režisuodavo, apipavidalindavo egzotiškais atributais ir vaidindavo tipažą. Ne vieną tų nuotraukų esu ir aš padaręs...

ML. Kokį poveikį Paradžanovo kūryba daro šiandieniniams Armėnijos menininkams, taip pat ir dirbantiems kine? Didžio menininko nepakartosi, mėgdžijimai nepadės, bet Armėnijoje gal esama Paradžanovo pasekėjų? Turiu mintyje kūrybos principų, estetinių siekių tąsą, dėmesį tautos dvasinėms vertybėms.

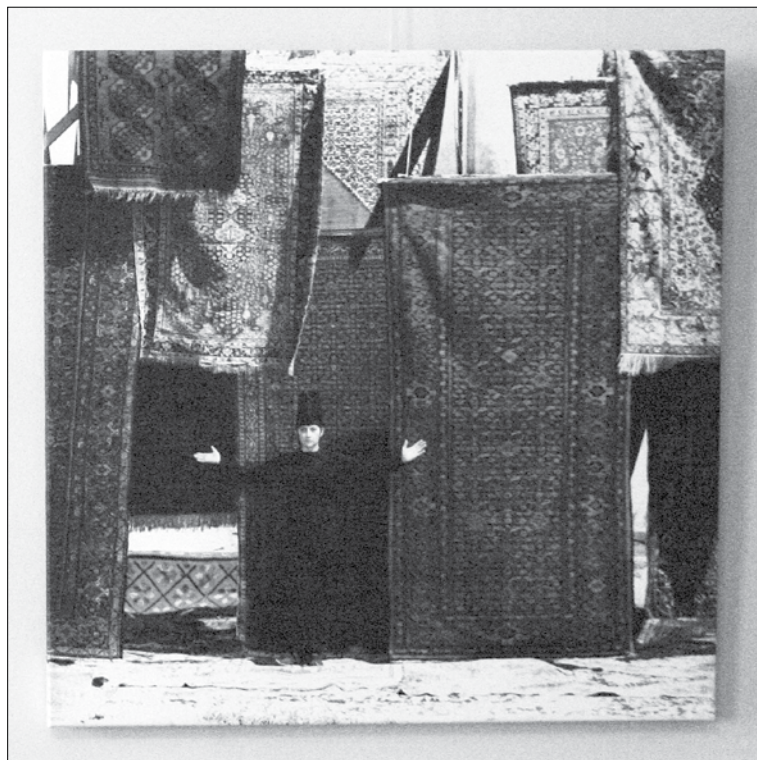
Z. Sargsyanas. Nebūtina mėgdžioti visų didžiųjų kino režisierių kūrybos ar ją sekėti. Jų kūryba jau tapo žmonių kultūros dalimi ir tuo svarbi. Jie pakėlė kūrybinės atsakomybės kartelę labai aukštai ir čia jų kūrybos prasmė.

ML. Iš Vilniaus grįšite į kasdienybės rutiną?

Z. Sargsyanas. Kasdien mūsų muziejuje apsilanko svečiai iš viso pasaulio, su jais bendraujame. Rengiamės kitai svarbiai parodai Stambule. Pirmą kartą mus kviečia valstybinis Istanbul Modern muziejus. Armėnijai tai labai svarbus įvykis. Iki 1917 m. Stambulas buvo vakarų armėnų kultūros ir inteligentijos centras, o Tbilisis buvo rytų armėnų susitellimo vieta. Dabar Stambule veikia 24 armėnų bažnyčios, o tarybiniais metais visoje Armėnijoje veikė tik trys armėnų bažnyčios. Štai ką mums reiškia Stambulas.

ML. Galima tik palinkėti, kad Paradžanovui skirtoji paroda Stambule pasitarnautų ir valstybinių santykių pagerinimui tarp Armėnijos ir Turkijos.

Z. Sargsyanas. Mes to tikimės. Visados labai vertinau Lietuvos žmonių santykį su menu, muziejais. Visa tai žmogų pakelia virš kasdienybės. Bet šiais laikais daugelyje šalių žmonių bendravimas su menu tarsi prislopsta. Skūstis laiko stoka nerimta. Muziejų lankymas žmonėms turi būti pirmos būtinybės reikalas. Tikrų kūrėjų nėra

Kadras iš kino filmo „Granato spalva“

S. Paradžanovo variacija Pinturiccio ir Rafaelio tema su kriaukle (1988 m.)

S. Paradžanovo lageryje sukurtas koliažas „Mergelė Marija“ (1973 m.)

1989 m. „Armėnfilmo“ kino studijoje, bet antrą filmavimo dieną atsidūrė ligoninėje. Darbas nutrūko. Tokių pagal Paradžanovo scenarijus parašytų filmų kaip „Demonas“ (pagal M. Lermontovą), „Bachčisarajaus fontanas“, „Ander-seno pasakas“ tiesiog neįsta statyti.

ML. Labai stipri pasaulio armėnų bendrija. Ar nebandyta pasikviesti S. Paradžanovą dirbti į užsienį?

Z. Sargsyanas. Sunku įsivaizduoti, kad jį būtų išleidę. A. Tarkovskis leidimą Italijoje kurti dokumentinį filmą „Kelionių metas“ su Toninu Gu-

Paradžanovas net ir esamomis sąlygomis sugebėjo daug padaryti. Nors gyveno sumaištingai, bet kūryboje buvo tikslingas žmogus, gerai suprato, ką daro. Pastatė pasaulyje vertinamus kino filmus, per dvi dešimtis vis dėlto išspausdintų scenarijų, pagaliau turime S. Paradžanovo muziejų. Muziejaus pastatą Paradžanovas matė, lankėsi, bet jame negyveno – nespėjo. O didžiajam Federikui Feliniui italai taip ir nesugebėjo sukurti muziejaus, jo darbai išspauduoti, išstampyti, vargu ar pavyktų surinkti. F. Felinis paliko ir

Kad žmonės būtų žmonėmis

ML. Ar ką nors žinote apie Paradžanovo ryšius su Lietuvos kinematografininkais? Juk sunku patikėti, kad tų ryšių nebuvo.

Z. Sargsyanas. Tų ryšių man neteko tyrinėti. Neseniai į Jerevaną buvo atvažiavusi Vytauto Žalakevičiaus dukra, kino režisierė, dokumentininkė Vita Drygas, gyvenanti Lenkijoje. Su ja susipažinau Lodžėje, kur vyko Paradžanovui skirta paroda. Jau čia, Vilniuje, į parodos atidarymą atėjęs Lietuvos kinematografi-

poeto tėvą kino filme „Granato spalva“. Jis niekada nežiūri į kamerą, jo žvilgsnis klaidžioja visai kitur, tai nepaprastai įtaigus aktorius.

ML. Pats Paradžanovas filmavimo aikštelėje vaidina, bet ne kamerai, o savo aktoriams, šitaip juos užveda, parodo, ką jie turėtų daryti, perduoda savo emocijas.

Z. Sargsyanas. Jis sakydavo aktoriumi: „Darysi, kaip aš rodysiu“. Ir rodydavo iš už kadro. Ne visada aktorai sugebėdavo net pakartoti plastiškus Paradžanovo judesius. Užtenka pažvelgti į Paradžanovą nuotraukose, jis pats jas

tiek daug kaip kartais atrodo, ir jie kuria tam, kad žmonės būtų žmonėmis.

ML. To vieni kitiems ir palinkėjime. Paradžanovui skirtoji paroda patvirtina lyg ir banalią tiesą: kad menas tvirtais saitais apjungia žmones ir išstas tautas. Padedą įsijausti, įsigyventi į kitų žmonių ir tautų problemas, patirti jų džiaugsmus ir rūpesčius. Manau, geresnės užbaigos šiam pokalbiui apie Paradžanovą nebereikia.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Nikolajus KAZANSKIS:

kalba, klasikinė filologija ir globalizacijos vėjai

■ Atkelta iš 1 p.

fondo Rusijos stipendiatai susirenka pasirišę kaklaraiščius su A. Humboldto atvaizdu, turi specialius atpažinimo ženklus – tai tradicija.

ML. O Harvardo universiteto stipendininkai ar turi panašius žymenis, ar renkasi į savo sueigas? Klausiu, kadangi Jūs su žmona doc. Vanda Kazanskiene 1992–1994 m. stažavotės Graikų tyrimų centre prie Harvardo universiteto Vašingtone. Harvardo universiteto absolventai, kiek žinau, taip pat nešioja juos išskiriančius kaklaraiščius.

N. Kazanskis. Matote, tas Graikų tyrimų centras tik veikia Harvardo universiteto teritorijoje, tad išskirtinių žymenų nenaudoja. Tačiau kasmet balandį per Michailo Gasparovo skaitymus faktiškai mes visi, kurie esame tobulinęsi tame Harvardo centre, susirenkame.

ML. Ar Rusija panašias stipendijas skiria užsienio studentams, pageidaujantiems studijuoti Rusijoje?

N. Kazanskis. Tokių stipendijų užsieniečiams nesiskiria. Tai viena iš problemų, kodėl nėra daugiau norinčių studijuoti Rusijoje. Išėina, kad studentų mobilumo programose dalyvaujame nelygiaverčiais pagrindais.

Dabar apie antrą mus jaudinantį dalyką. Tai studentai stojantys į aukštąsias mokyklas. Metai iš metų studijuoti ateina pirmakursiai bei stipresnių pasirengimo pagrindai. Dėmesys net tokiam dalykui kaip gebėjimas savarankiškai parašyti rašinių mokyklose dabar labai sumenko. Įvedus vienodą valstybinį egzaminą, kur nereikalaujama gerai rašyti, mokyklinė programa bemat pasikeitė ir ne į gera. Pirmakursiai nebemoka išreikšti minties, nesugeba išskirti perskaityto teksto esmės. Mūsų namuose saugau XX a. pr. sąsiuvinį, kuriame pateiktas gimnazijų programos reikalavimas – 15 grafų. Gimnazistas, perskaitęs bet kurį kūrinių, turėdavo iškart užpildyti du puslapius reikalavimų pagal minėtas 15 grafų. Išvardijami pagrindiniai veikiantys asmenys. Kas skaitančiam labiausiai patiko, kokia mintis sujaudino? Kodėl šie, o ne kiti veikėjai svarbiausi? Nuo kurio veikėjo pradėsi vardyti ir t. t.? Labai konkretūs klausimai, nereikalaujantys ilgo atsakymo. Bet tie klausimai labai disciplinuoja protą.

Išmokyti mokinių tiksliai reikšti savo mintis

ML. Kiek laisvi kad ir literatūros, kalbos mokytojai dabartinėje Rusijos mokyklose? Juk ir be programų tuos mūsų aptariamus klausimus kelti ir mokinius pratinti į juos ieškoti atsakymų tikriausiai niekas netrukdo?

N. Kazanskis. Mokytojai galėtų, bet kartu ir nelabai gali. Mano sūnui prieš dešimt metų bebaigiant mokyklą, mokytoja pribloškė pasakiusi štai kokią frazę: „Supraskite, mes negalime mokiniams užduoti rašyti rašinius, kadangi vieno sąsiuvinio tikrinimas kainuoja 11 kapeikų“... Jeigu mokytoja per savaitę užduos mokiniams parašyti po du rašinius, tai bus priversta užsidirbti iš šalies. Tokia realybė.

Todėl į universitetus ateina jauni žmonės, nesugebiantys ir ateityje tiksliai reikšti savo minčių, arba iš šou programų įsimins žodines klišes, apytikriai tiksliausias gyvenimiškai situacijai apibūdinti.

ML. Ne Puškino ar Jesenino, o šou verslo veikėjų citatomis šiandieninis jaunimas bendrauja?

N. Kazanskis. Ne tiek svarbu, kad švaistytųsi Puškino ar kito klasiko citatomis, bet kad įstengtų tiksliai formuluoti tai, ką jis jaučia ir kas jį jaudina. Apmadui, jeigu jis sugeba savo jausmus ir mintis reikšti tik prasčiokiškais pasakymais. Yra toks Kruševskio (Mikalojus Kruševskis, 1851–1887) dėsnis: kuo dažniau žodis vartojamas, tuo platesnę prasmę jis įgyja. Kazkas juokavo, kad keliais rusiškais keiksmažodžiais galima išreikšti visą jausmų ir išgyvenimų gamą...

ML. Eločka iš Ilfo ir Petrovo romano „Dvylika kėdžių“ tam pačiam tikslui pasitelkdavo gerokai daugiau žodžių.

N. Kazanskis. Ji apsieidavo su 30 žodžių, tik, bijau, blogai jais naudojosi. Tarybiniais laikais prie alaus kioskų galėdavome pasiklausti „intelektualių“ pokalbių, kuriems išreikšti pakakdavo dviejų žodžių su daugybe intonacijų. Mane visa tai jaudina dėl to, kad žodinė kultūra vis dėlto pastebimai prastėja.

Apie olbanų kalbą ir dvasingumą

ML. Globalaus pasaulio realybė, kai viskas unifikuojama ir paprastinama. Nuo žodinės kultūros žengiama prie kompiuterinės, tik kažin ar dera čia taikyti žodį „kultūra“.

N. Kazanskis. Nieko blogo apie kompiuterizaciją negalėčiau pasakyti. Kompiuteriai mus įgalina išmokti daugybės kalbų ir ne vien mašininių. Tai nuostabu. Štai atsirado padugnių, žemutinio gyventojų sluoksnio vadinamoji olbanų kalba, kuria siekiama prajuokinti klausytoją ar skaitytoją. Tai slengas, šmaikštautojų, sąmojautojų kalba, sąmoningai ignoruojant rusų kalbos ortografijos taisykles. Rusiškose interneto pokalbių svetainėse galima aptikti daugybę tos kalbos „perlų“. Jeigu visa tai juokinga taip, kad klausytojai iš juoko griūva po stalu, tai aukščiausias tam tikros kategorijos klausytojų susižavėjimo laipsnis.

ML. Teko skaityti, kad D. Medvedevui būnant Rusijos prezidentu, vienas paauglys pasiūlė mokyklose įvesti naują dalyką – olbanų kalbą. Įdomiausia, kad Medvedevas tokiai minčiai pritarė, nors anksčiau tokį pat siūlymą gavęs V. Putinas jį ignoravo. Beje, kodėl šis slengas vadinamas olbanų kalba?

N. Kazanskis. Kadangi olbanų kalba plačiai publikai yra viena iš mažiausiai žinomų ir girdėtų, tai iškreipiant šio žodžio ortografiją ir sukurtas žodis olbanų. Tai gali būti suvokta kaip žaidimas, o internetas tam teikia daug galimybių. Internetas leidžia reikšti jausmus. Mes žinome, kad koks nors „gyvasis žurnalas“ (LiveJournal) – internetinių dienoraščių puslapis, bendraminčiams padeda ne tik žaibiškai reaguoti į įvykius, bet ir labai emociškai išgyvėti, įdedant visą širdį.

ML. Bet dažniausiai tos, kad ir delfi. It tinklalapio skaitytojų reikišamos emocijos, reakcijos turi neigiamą išraišką, labai mažai galima rasti teigiamų, pozityvių atsiliepimų ir vertinimų.

N. Kazanskis. Taip, ir paprastai nė į galvą tiems internautams nešauna mintis susimąstyti apie ką nors kilnaus ir pakilaus.

ML. Priešingai, pakilūs dalykai gali iššaukti pašaipą, pajauką kaip neretai kad būna tekste aptikus žodį „dvasingumas“.

Vilniaus mokytojų namuose „Kupiškėnų enciklopedijos“ 2 t. pasitiktuvėse: dr. Vandos Manikaitės-Kazanskienės (antra iš dešinės) pusbrolis Rimantas Skaistys, Rusijos mokslų akademijos akademikas, Kalbotyros instituto direktorius profesorius Nikolajus Kazanskis ir „Kupiškėnų enciklopedijos“ sudarytojas Vidmantas Jankauskas

N. Kazanskis. O kokį jausmą jums pažiam suteikia ši sąvoka?

ML. Suprantu, kad kalbama apie pakylėtus dalykus.

N. Kazanskis. Norite pasakyti, kad susitikęs kolegas pradėdote kalbą apie dvasingumą?

ML. Vargu bau, veikiau pradėdau lengvabūdžiauti. Bet kai kuriuose tekstuose kartais šią sąvoką panaudoju, dažniausiai pasijusdamas neįtikėtai, kad nesugebėjau minties išreikšti paprastesniu, mažiau įmantriu ir pretenzingu žodžiu. Tarsi slėpčiausi už kilnaus žodžio.

N. Kazanskis. Štai dabar aš jums tikiu. Man šis žodis tekste dažniausiai sukelia tam tikrą pasidarygėjimą, kadangi man primetama kas niekaip neapibrėžiama, neturi konkretumo. Aš noriu žmonių santykiuose nuoširdumo, numatančio, numatančio, jog mes kartu stengiamės suprasti problemą ir bendražmogišką, ir konkrečią. Tačiau bet kurio atveju bendras daugiklis glūdi ne buitiniame lygmenyje. Bet kai vietoj to man sakoma, kad štai dvasingumas mums padės viską išspręsti, – manęs neįtikina. Manau, kad tai neteisingas priėjimas.

Kalba ir globalizacija

ML. Vyksta jaunų dainininkų konkursas per vieną iš televizijos kanalų. Komisijos narys, tarp jaunimo populiarus laidų vedėjas sako jaunai dainininkei: „Sudainavai puikiai, bet tavo dainoje per daug gėrio, todėl aš tavimi netikiu“. Labai simptomiškas apibūdinimas: dabar nebesitikima gėriu ir grožiu, ką jau kalbėti apie dvasingumą. Štai jeigu ta mergina būtų išdainavusi ką nors iš jaunimui įprasto slengo, pribloškusi klausytojus koku nors šokiruojančiu išsišokimu, tada viskas būtų puiku, ja patiktų komisija ir klausytojai. Mūsų gyvenamajam metui senovės graikų kalokagatia – gėrio ir grožio sąjunga – priimama įtariai, tarsi neturinti nieko bendro su realiu gyvenimu. Nesąmoningai tampame tarsi Rusijos televizijos laidos „Naša Raša“ dalyviai. Gal tai ir yra pasirengimas atsilaukti prieš gyvenimo bjaurastis?

N. Kazanskis. Pradėjome pašnekesį nuo globalizacijos įtakų nagrinėjimo. Jei visa globalizacija remsis tuo, kad mes taisyklingai išstareme

nemediciniškus žmogaus kūno dalių pavadinimus, bet nekalbėsime, kas žmoguje yra gražu iš mūsų kultūros, mūsų žiūros taško, nieko gero nebus. Žmogaus kūno dalys visame pasaulyje vienodos, bendros visiems žmonėms, nepriklausomai nuo rasės ar tautinių ypatumų, bet tai, kas mums gražu ir kelia pasigėrėjimą, gali būti visai kitaip suvokta kino ar indo. Herojiškumo sąvoka adekvačiai bus suvokta Europos kraštuose ir gal net Kinijoje, bet ne Japonijoje. Vengdamas pažeminimo samurajus atlikdavo *harakiri* kaip savo garbės atstatymą savižudybės aktu, bet toks didvyriškas japonams poelgis lietuvių ar rusų kultūrose bus suvoktas kaip beprasmiška ir kvaila savižudybė be jokio heroizmo.

ML. Gilintis į kitas civilizacijas ir kultūras labai įdomu, reikalinga ir net būtina, ypač jeigu su skirtingų kultūrų žmonėmis tenka bendradarbiauti ar bendrauti. Tačiau veikiausiai sutiksime, kad kiekvienas iš mūsų pirmiausia yra savo kultūros, tradicijų ir vertybių nešėjas. Yra ir visuotinių vertybių – sąžiningumas, geraširdiškumas, padorumas, pagaliau paprasčiausias gerumas kitam žmogui.

N. Kazanskis. Globalizacija mums teikia galimybę pakilti ir apmąstyti įvairias dorbingumo formas ir pakopas. Galima siekti kultūros ir bendravimo aukštumų, o galima pasiduoti globalizacijos vėjų nešamai žemutinei kartelei. Gal atsisakykime gražios lietuvių kalbos ir pradėkime kalbėti kaip kai kurių televizijos laidų veikėjai? Rusijoje šitai beveik įvyko, jeigu spręstume vien pagal televiziją. Lieka suvienyti pastangas ir kartu pasistengti nuteikti lenkus, kad ir jie savo kalbą terštų nešvankybėmis. Taip viena visiems suprantama puskalbe dar labiau skatinsime globalizmą.

ML. Tada būtina turėtume pasitelkti ir ispanus. Jeigu tikėsime Ernestu Hemingvėjumi, nėra kitos tokios kalbos, kuri prilygtų ispanų kalbai pagal keiksmažodžių kokybę. Net rusų kalbai toli iki ispanų keiksmažodžių sodrumo ir išraiškingumo.

N. Kazanskis. Žinoma, ispanų kalba šia prasme turi pranašumų. Globalizmo dėka, visai galimas dalykas, kur nors Austrijos paribyje ateityje susidursime su ispanų kalbos nepr-

lenktomis nešvankybėmis. Bet kurioje atveju globalizacija arba mus kilstelės aukštyn, arba gerokai nusmukdys ir visuomenės kurps tekstus, kuriuose vyraus vienareikšmiai veiksmoždziai ir paprastutės sąvokos. Neliks tekstų apie pasaulio sandarą ar kūrybines žmogaus galias. Yra esminis skirtumas tarp dizainerio pradinių įgūdžių ir aukštojo meno – skulptūros, tapybos, architektūros. Jeigu viską paprastinsime ir mene, paliksime tik dizaino pradmenis, tai netoli pažengsime.

Išlikti savimi

ML. Kalbame apie destruktivumą, kuriam yra priešnuodis – kūrybiškumas ir sąžiningumas. Blogiausia, kad daugelyje veiklos sričių to kūrybiškumo nebereikia, kartais labiau vertinami nekritiškai vykdytojai. Net tam tikra kūrybiškų žmonių kategorija greitai pajunta, iš kur pučia madų ir paklausos vėjai ir bemat prisitaiko. Ne visi save laikantys kūrėjais yra idealistai, pagaliau, žmogui reikia išgyventi, vadinas, prisitaikyti prie aplinkos poreikių, aplinkybių.

N. Kazanskis. Kad išgyventum, yra patikimas receptas. Pažįstu žmonių, išgyvenusių kritiškoms aplinkybėmis tik todėl, kad mintinai mokėjo A. Puškino „Eugeniją Oneginą“. Antra, labai svarbu pastabumas, taip pat padėdavęs išgyventi. Mano tėvas kalėjime praleido 12 metų –1936 m. pasodino ir tik 1948 m. paleido, nors ir su laisvės apribojimais. Ir paleido tik todėl, kad po karo reikėjo atkurti ar atnaujinti šalies astronomijos observatorijas. Tėvas buvo astronomas. Jį išsiuntė į Taimyrą tyrinėti klimatinių ar dar kokių sąlygų, jo tyrinėjimų partijoje buvo kriminaliniai nusikaltėliai. Išgyvendavo visai ne tie, kurie pasiduodavo kitų įtakai.

ML. Svarbu išlikti savimi?

N. Kazanskis. Būtent, išlikti savimi. Tai nereiškia, kad neturime būti smalsūs ar neturėtume išplėsti savo kalbų „asortimento“ kad ir vagių ar kitų nusikaltėlių žargonu sąskaita. Dėl Dievo meilės! Galima su vagiliais (jei nelaimei likimas suvedė) kalbėtis jų žargonu, bet svarbu turėti savo kalbą,

Kukli, bet prasmingai veikianti draugija

Arnoldas PIROČKINAS

Šių dienų Lietuvos gyvenimas toks įvairus ir sudėtingas, kad tiesiog neįmanoma stebėti ir registruoti visų įvykių. Tą sunkumą gerokai padidina mūsų spauda, pasirenkanti daugiausia kuo išsamiausiai nušviesti visokius teisės ir moralės pažeidimus. Kultūros dalykams joje vietos beveik neatsiranda. Ypač jei jie palyginti kuklūs, nors ir vertingi dabarčiai ir ateičiai. Tokios mintys lindo į galvą 2013 m. spalio 11 d. dalyvaudant Lietuvos ir Čekijos draugijos 20-mečio minėjime.

Nedidelė ši draugija. Joje buriasi tie Lietuvos žmonės, kurie yra turėję su Čekija šokių ir tokių ryšių ir tebenori jį toliau palaikyti. Į jubiliejinį susirinkimą atvyko gal koks 40 žmonių. Tikriausiai daugumas vilniečiai, tebeuposelėjantys sentimentus Čekijai ir čekų tautai. Tačiau atskirų žmonių jausmai, sukaupti organizacijoje, įgauna visuomeninę ir net tarpvalstybinę vertę. Tai išryškėjo ir šiame susirinkime: renginį pagerbė ir draugijos veiklą gražiai įvertino dalyvavęs Čekijos Respublikos ambasadorius Jo Ekscelsencija Radekas Pechas. Apskritai visoje draugijos veikloje nuo pat pradžios ryški Čekijos Respublikos ambasados visokeriopa parama draugijai.

Neketindami apžvelgti viso draugijos veikimo ir šio susirinkimo eigos, laikome pareiga pasakyti, kad jo pagrindiniai organizatoriai buvo draugijos tarybos pirmininkas žymus grafikas prof. Albertas Gurskas, jo pirmtakas farmakologas doc. dr. Vincas Lapinskas, chemikė Mykolo Romerio universiteto doc. dr. Janina Balsienė, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos doc. Gediminas Kviklys ir kt.

Neplėtodamas referavimo apie draugijos jubiliejinį susirinkimą, tolesnėje rašinio dalyje norėčiau glaustai aptarti du draugijai skirtus leidinius, kuriuos patys leidėjai vadina žurnalais. Susirinkime šio leidinio numeriais buvo apdovanoti dalyviai, o svarbiausia – jie verti kur kas platesnės visuomenės dėmesio ir palaikymo.

Pirmasis leidinys vadinasi „Čekija–Lietuva“. Susirinkime platinti keturi sąsiuviniai ar numeriai. Jie nenumeruoti. Tad jų eilę galima nustatyti pagal leidimo metus ir kitus duomenis. Iš tų keturių numerių eilėje pirmasis yra 2003 m. išėjęs sąsiuvinis, kurio tituliniam puslapyje įrašyta: „Čekija–Lietuva. Lietuvos ir Čekijos draugijos leidinys. 2007–2008 m.“ (apimtis 115 p.). Jo redaktorė Laimutė Skėraitienė.

Šiame numeryje dėmesį labiausiai patraukia 2006 m. humanitarinių mokslų daktaro disertaciją „Lietuva ir Čekoslovakija 1918–1939 metais: dvišalių santykių dinamika“ apgynusios Dalios Bukelevičiūtės straipsnis „Lietuvos ir Čekoslovakijos diplo-

matinių santykių raida ir ypatybės 1918–1939 metais“. Po poros metų VU leidykla išleido Dalios Bukelevičiūtės monografiją „Lietuvos ir Čekoslovakijos dvišalių santykių dinamika 1918–1939 metais“. Tad straipsnio novatoriškoji vertė tvėrė gana trumpai: mokslininkas šiandien, suprantama, pirmiausia nukreips savo dėmesį į monografiją. Šiaip ar taip, bet gal be šio straipsnio nebūtų pasirodžiusi nė monografija: jis pradėjo Lietuvos ir Čekoslovakijos diplomatinių santykių istorijos tyrimą.

toja dr. Janina Balsienė, dedikuotas Čekijos ir Lietuvos oficialiųjų diplomatinių santykių atkūrimo dvidešimtmečiui. Numeryje publikuojami Liubošo Šveco (Luboš Švec), Česlovo Laurinavičiaus, Oldržiho Tūmos (Oldřich Tůma), Dalios Bukelevičiūtės bei Pavelo Štolo (Pavel Štoll) straipsniai ir kitos publikacijos atskleidžia faktus, rodančius, kad po 1990 m. kovo 11 d., kai Lietuva vėl tapo nepriklausoma valstybe, diplomatinių santykių atkūrimas tarp abiejų šalių vyko ne lengviau už jų

Algirdas Norbertas Končius (1915–2006), Laimutė Cieškaitė-Brėdikienė (1936–2012), Silvija Stakulienė (1950–2009) ir Alena Vlčkova (1942–2011). Numeris baigiamas skyreliu „Lietuvos ir Čekijos draugijos veiklos 2013 m. kronika“ ir keturiais puslapiais faksimiliu.

Apžvelgtieji žurnalo „Čekija–Lietuva“ numeriai patrauklūs taip pat savo išvaizda: geras popierius, ryški spauda nemaža iliustracijų, gražūs viršeliai. Taigi tiek turiniu, tiek forma šis leidinys visai tinkamai reprezentuoja ne tik draugijos veiklą, bet ir lietuvių dėmesį čekų tautos kultūrai. Baigiant žurnalo apžvalgą, dera palinkėti ir draugijai, ir šiam leidiniui sėkmės tolesniais dešimtmečiais.

Su Lietuvos ir Čekijos draugija yra susijęs dar vienas žurnalas, kurio paskutinio numerio duomenys tokie: „Lietuva ir Čekija: istorija, kultūra, politika. Nr. 22–24. Redaktorius ir leidėjas Petras Algis Mikša. – Vilnius, 2013“. Šio numerio apimtis – 316 p.

Žurnalas, pradėjęs eiti 2002 m., leidžiamas nuosavomis lėšomis, todėl visai suprantamas šiame numeryje įrašytas leidėjo kreipimasis į skaitytojus: „...neabejingiems jame nagrinėjamiems temoms ir panorusiems mus

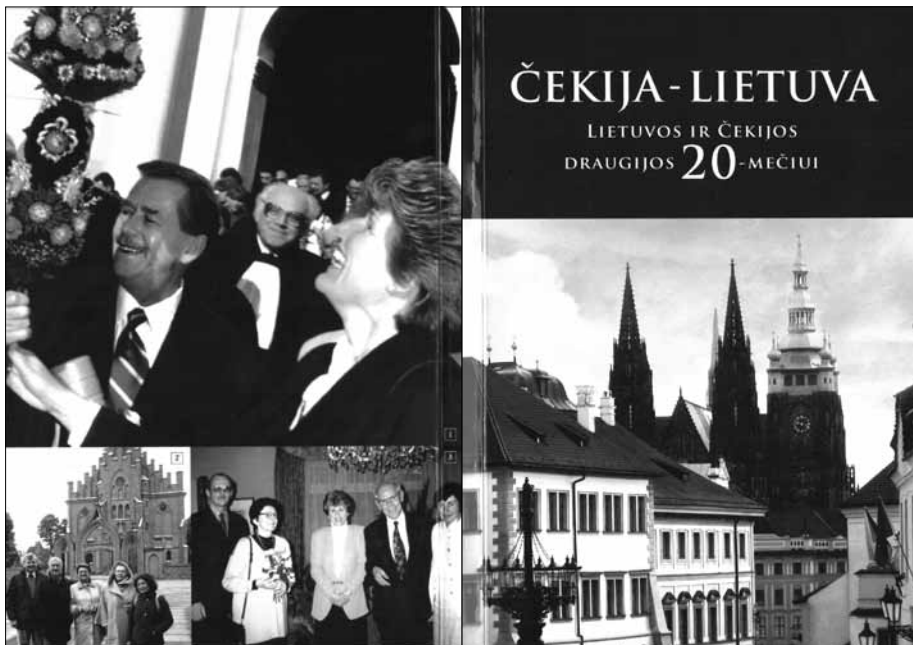
Ne taip paprasta nušviesti veiklaus žmogaus, ypač tokio žmogaus, koks buvo P. Dovalga, kurio pėdsakų reikia ieškoti trijose valstybėse – Lietuvoje, Čekijoje ir Slovakijoje, – gyvenimo vingius. Praėjo 70 metų nuo jo mirties. Nemaža tų pėdsakų išnyko audringuose epochos vėjuose. P. A. Mikšai pavyko gana išsamiai apibūdinti savo herojaus vaikystę ir jaunystę, kūrybinę veiklą – vertimus ir publicistiką. Tolesnems studijoms labai pravers autoriaus sudaryta P. Dovalgos „Darbų bibliografija“. Ji rodo, kad kaip vertėjas jis debiutavo 1930 m., o intensyviausiai reiškėsi nuo 1935 metų, kai „Sakalo“ leidykla išleido žymaus čekų rašytojo Ivano Olbrachto populiaro romano „Plėšikas Nikola Šuhaj“ vertimą. Kitais metais leidykla „Spaudos Fondas“ išleidžia P. Dovalgos verstų 16 čekų rašytojų apsakymų antologiją „Besišypsanti mergaitė“. 1937 m. pasaulį išvyta du svarūs vertimai. „Dirvos“ leidykloje išeina Karelo Čapeko satyrinis fantastinis romanas „Karas su salamandromis“, o „Šviesos“ knygynas išleidžia keturiomis knygomis (kiekviena – tai atskira dalis) Josefo Koptos romaną „Trečia kuopa“. Pasirinkti versti kūriniai rodo vertėjo idėjinę orientaciją.

Dešimtmečio pabaigoje P. Dovalga buvo parengęs dar du stambius vertimus: Karelo Čapeko fantastinio romano „Kratatitas“ ir čekoslovakų prozos rinktinę, turėjusią sudaryti antroją antologiją. Šios knygos nespėjo išeiti. Parengtų spaudai rankraščių likimas nežinomas.

1938 m. Čekoslovakiją ištiko tragedija: apleista savo sąjungininkų Anglijos ir Prancūzijos, ji buvo išdraskyta, o Čekijos sritys galiausiai hitlerinės Vokietijos okupuotos. P. Dovalga viską išgyveno kartu su čekų ir slovakų tautomis Prahėje ir Bratislavoje. Galiausiai jis pats tapo sunkiai įsivaizduojamo hitlerinio teroro

kričio 17 d. kartu su trimis čekais Prahėje buvo sušaudytas. P. A. Mikša plačiai nušvietė tais metais hitlerininkų vykdytas Čekijoje siaubingas patriotų žudynes, bet, negalėdamas pasinaudoti Čekijos archyvuose slypinčiais dokumentais, turėjo prisipažinti: „...šiandien galime tik spėlioti, kuo jie (t. y. P. Dovalga su tais trimis čekais – A. P.) nusikalto Reicho valdžiai.“ Taigi, P. Dovalgos istorija dar nebaigta...

Nebaigta ir lietuvių santykių su čekais bei slovakais istorija. Lietuvos ir Čekijos draugijos nariai nestokoja noro, bet jiems reikia pagalbos, kad galėtų reguliariau leisti savo žurnalus. Pasvajokime, jog atsiranda koks fondas, kuris ima finansuoti jų leidimą...

Leidinio „Čekija–Lietuva“, skirto Lietuvos ir Čekijos draugijos 20-mečiui paminėti, viršeliai

Čekijos istorijai skirti du dr. Vinco Lapinsko rašiniai: „Trumpa Čekijos istorija“ ir „Čekoslovakijos kronos gimimas“. Arvydas Juozaitis istoriškai filosofiniame rašinyje „Politinio veiksmo pateisinimas. Nuo Nicollo Machiavelio iki Vaclavo Havelo“ išvelgia tam tikrą XV–XVI a. sandūroje gyvenusio italų politinio veikėjo Nikolo Makjavelio ir XX a. pabaigoje ir XXI a. pradžioje veikusio čekų disidentų ir valstybininko V. Havelo pažiūrų į valstybę panašumą. Abu jie „išpažino politinę valdžią kaip priemonę, bet ne kaip tikslą“; „abu pripažino, kad atėjimas į valdžią yra ne savitiksliis veiksmas, o išlikimas valdžioje bet kokia kaina yra nepriimtinas ir amoralus tikram „valstybininkui“ (p. 35).

Laimutės Cieškaitės-Brėdikienės straipsnis „Čekų secesija ir kubizmo fenomenas“ supažindina lietuvių skaitytoją su XX a. pradžioje čekų menuose įvykusiu ryškiu ir labai veiksmingu posūkiu į modernizmą, vadinamąją secesiją. Muzikoje ryškiausia čekų modernizmo įtaką patyrė lietuvių kompozitorius Jeronimas Kačinskis (1907–2007), kuris apibūdinamas straipsnyje „Kompozitoriaus J. Kačinsko čekiškos pamokos“.

Šis žurnalas rodo, kad draugija turi pajėgių mokslo žmonių, kurie gali kelti ir spręsti gana sudėtingas abiejų tautų santykių problemas. Tačiau mūsų tikslas ne ištiso žurnalo detali analizė. Todėl, praleidę porą jo tarpinių numerių, išėjusių 2009 ir 2011 metais, trumpai apžvelkime 2012 m. išleistus du ir 2013 m. vieną numerius. Jie visi skirti sukaktims, taigi yra „jubiliejiniai“.

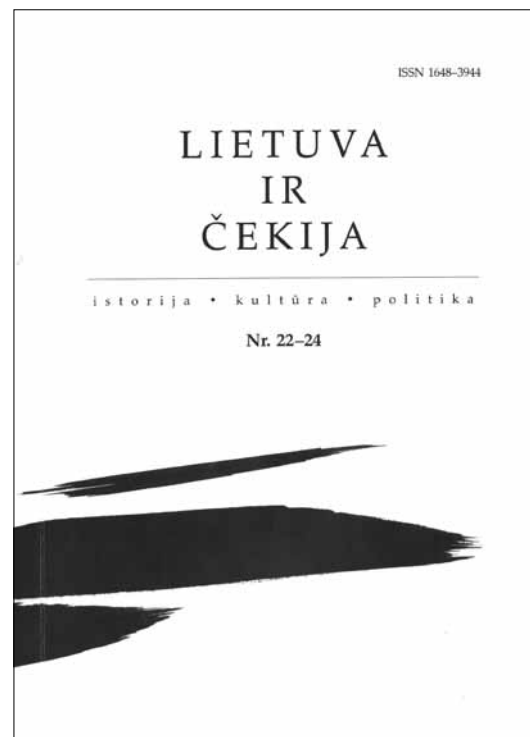
2012 m. numeris, kurio sudary-

užmezgimą po 1918 metų.

Tais pačiais metais išėjęs kitas žurnalo numeris (metrikoje datuojamas tų metų lapkričio 8 d.) sudarytas dr. V. Lapinsko. Jis taip pat ir 2013 m. numerio sudarytojas (data 2013-10-02). Šiame numeryje išspausdintame jo biografiniame eskize (p. 19) nurodyta, kad jis nuo 2012 m. žurnalo „Čekija–Lietuva“ redaktorius. Abu numeriai skiriami Lietuvos ir Čekijos draugijos dvidešimtmečiui.

2012 m. jubiliejiniam numeryje šiai sukakčiai skirtų straipsnių nėra. Beveik visų rašinių autorius – numerio redaktorius. Porą publikacijų yra pasirašęs su kolegomis. Pvz., straipsnio „Šv. Vaitiekus – vienas pirmųjų tvirtų pamatų Krikščioniškajai Rytų Europos visuomenei“ bendraautorė yra Greta Navasaitytė. Įdomus straipsnis „Čekų dailės titanas – Maksas Švabinskis (Max Švabinsky, 1874–1962)“ parašytas su prof. Albertu Gursku.

2013 m. išėjęs numeris jau tikras jubiliejinis ne tik todėl, kad turi panrašę „Lietuvos ir Čekijos draugijos 20-mečiui“. Leidinio pradžioje išspausdinta dr. V. Lapinsko parengta archyvinė medžiaga, nušviečianti 1994–1998 m. vykusius procesus, atvedusius prie dabartinės Lietuvos ir Čekijos draugijos susidarymo. Toliau atskiruose skyreliuose pristatomi draugijos pirmininkai, redaktoriai, Lietuvoje 1993–2013 m. rezidavę Čekijos Respublikos ambasadoriai, mokslo baruose dirbantys draugijos nariai, ekskursijų vadovai, vertėjai (pateikiama jų vertimų iš čekų kalbos pavyzdžių). Skyrelyje „In memoriam“ prisiminti aktyvieji draugijos veiklos dalyviai Stasys Sabonis (1925–2006),

Žurnalo „Lietuva ir Čekija: istorija, kultūra, politika“ Nr. 22–24 viršelis (redaktorius Petras Algis Mikša)

finansškai paremti, pranešame adresą: AB bankas „Swedbank“, Savanorių pr. 19, Vilnius. Sąskaitos numeris LT 5773000010037581777. Žurnalas tikrai vertas paramos!

Aptariamasis žurnalo numeris apima monografiją „XX amžius: Pranas Dovalga – užmirštas ir atrastas idealistas – Lietuvoje ir Čekoslovakijoje“. Šioje palyginti didelėje studijoje (p. 8–253) nušviečiamas praėjusio amžiaus ketvirtajame dešimtmetyje ypač aktyviai vertusio čekų literatūrą ir gausių straipsnių apie Čekoslovakiją straipsnių autoriaus Prano Dovalgos (1911 10 02–1941 11 17), pasirašinęsio daugiausia kaip Pr. Ramutis, gyvenimas ir darbai. Monografijos autorius – žurnalo redaktorius P. A. Mikša. Be studijos, numeryje spausdinamas kiek kitokios medžiagos, susijusios su P. Dovalga.

Amerikos inžinierių sąjunga apdovanojo VGTU mokslininkus

Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VGTU) mokslininkams – Tiltų ir specialiųjų statinių katedros vedėjui prof. Gintariui Kaklauskui ir Civilinės inžinerijos mokslo centro vyresniajam mokslo darbuotojui dr. Viktor Gribniak – Amerikos civilinės inžinerijos sąjunga (*American Society of Civil Engineers, ASCE*) įteikė 2013 m. *Moisseiff Award* apdovanojimą už geriausią ASCE žurnaluose paskelbtą mokslo straipsnį. Įkurta 1852 m., ASCE yra seniausia ir įtakingiausia statybos inžinerijos mokslo organizacija pasaulyje, leidžianti 33 mokslo žurnalus.

Iškilmingoje apdovanojimų ceremonijoje Pitsburge prof. Gintaris Kaklauskas atsiėmė Amerikos civilinės inžinerijos sąjungos komiteto įteiktą L. S. *Moisseiff* vardo medažį ir piniginių prizą.

Leon S. *Moisseiff*, žymaus Amerikos mokslininko ir inžinieriaus, vardo premija (*Moisseiff Award*) nuo 1948 m. kasmet skiriama mokslo publikacijoms už reikšmingus nuopelnus statybos konstrukcijų ir taikomosios mechanikos srityse, taip pat už įvairių medžiagų tiltų ir rėmų projektavimo metodų tobulinimą.

Lietuvos mokslininkai apdovanojimą pelnė už Amerikos civilinės inžinerijos sąjungos žurnale 2011 m. paskelbtą straipsnį „Susitraukimo eliminavimas iš armuoto betono elementų momentų ir kreivių bei tempiamojo sustandėjimo diagramų“.

Apdovanojami yra aktyvūs VGTU mokslininkai, nuolat skelbiantys mokslinius straipsnius prestižiniuose tarptautiniuose žurnaluose. G. Kaklauskas yra tikrasis Lietuvos mokslų akademijos narys. Daugiau nei 30 metų dirbdamas VGTU, jis subūrė tyrimo grupę, kuriančią inovatyvius armuoto ir kompozitinių konstrukcijų deformacijų ir pleišėjimo fizikinius modelius. V. Gribniak – Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos (LJMS) Technologijos mokslų srities ekspertas. 2009 m. LJMS organizuotame konkurse „Geriausia metų disertacija“ jis tapo laureatu fizinių ir technologijos mokslų srityse, VGTU apgynęs disertaciją „Susitraukimo įtaka gelžbetoninių elementų tempiamosios zonos elgsenai“.

Ceremonijos Pitsburge metu kitose ASCE apdovanojimų kate-

Vilniaus Gedimino technikos universiteto prof. Gintaris Kaklauskas (viduryje) atsiima Amerikos civilinės inžinerijos sąjungos komiteto įteiktą L. S. *Moisseiff* vardo medažį

gorijose buvo pagerbti šie žymūs statybos ir mechanikos inžinerijos sričių mokslininkai: Monash universiteto prof. Williamas Melbourne'as (*Jack E. Cermak* apdovanojimas už gyvenimo pasiekimus vėjo inžinerijos ir aerodinamikos srityse); Bucknell universiteto prof. Ronaldas D. Ziemianas (*Shortridge Hardesty* apdovanojimas už metalinių konstrukcijų stabilumo tyrimus); Kyoto universiteto prof. Masayoshis Nakashima (*Ernest E. Howard* apdovanojimas už gyvenimo pasiekimus seisminėje inžinerijoje ir aerodinamikoje) ir mokslininkų grupė iš JAV ir Kinijos universitetų (*Raymond C. Reese Research* apdovanojimas už statybos konstrukcijų taikomuosius tyrimus).

Agnė Mažeikytė
Viešosios komunikacijos direktorė
Vilniaus Gedimino technikos universitetas

Niujorke atminimo ceremonija Reginai Resnik

Hunterio koledže Niujorke (JAV) spalio 16 d. vyko atminimo ceremonija, skirta šiais metais užgesusiai Lietuvoje gimusio pasaulinio garso dailininko Nejemijos Arbit Blato žmonai, Lietuvos draugei Reginai Resnik.

„Pati būdama menininke, R. Resnik puikiai suprato N. Blato kūrybos svarbą Lietuvai. Mums rengiantis pirmininkauti ES Tarybai ir pristatyti Europai savo kultūrą, R. Resnik ir jos sūnaus Michaelio Daviso dėka Lietuvai perduoti svarbūs dailininko kūriniai, kurie šiuo metu sėkmingai eksponuojami“, – renginyje sakė Lietuvos generalinis konsulas Niujorke Valdemaras Sarapinas.

Ceremonijos metu taip pat rodytas filmas apie R. Resnik, atsiminimais dalinosi jos brolis Džekas Resnikas (Jack Resnik), M. Daviso, Hunterio koledžo prezidentė Dženifer Rab (Jennifer Raab), įvairių nevyriausybinų organizacijų atstovai.

N. Blatas gimė 1908 m. Kaune, kur ir pradėjo kurti, vėliau kūrybos paslapčių sėmėsi Vokietijos mokyklose, gyveno ir kūrė Prancūzijoje, Italijoje ir JAV, mirė 1999 m. Niujorke.

Būdamas žymus pasaulio kultūrinės aristokratijos veikėjas, dailininkas didžiavosi savo lietuviška kilme, niekada neužmiršo lietuvių kalbos.

2011 m. Vyriausybė skyrė lėšų Lietuvai dovanojamos dailininko kūrinių kolekcijos daliai iš Venecijos pargabenti. Tais pačiais metais Nacionalinėje dailės galerijoje surengta šių kūrinių paroda „Arbit Blatas. Sugrįžimas į tėvynę“.

Vyriausybė taip pat yra patvirtinusi dovanojamą JAV dailininkų litvakų pasaulinės vertės kūrinių pristatymo Lietuvoje programą, kuriai įgyvendinti skiriama daugiau kaip 100 tūkst. Pagal šią programą numatyta N. Blato kolekcijos, kurioje yra daugiau kaip 300 meno kūrinių, tolesniam eksponavimui pritaikyti Žydų muziejaus patalpas Vilniuje.

URM Informacijos ir viešųjų ryšių
departamento informacija

Nikolajus KAZANSKIS: kalba, klasikinė filologija ir globalizacijos vėjai

■ Atkelta iš 8 p.

per kurią galite save išreikšti. Neturime tuo žargonu – atskiros grupės ar globaliu – pasiimti tiek, kad pamirštume savo normalią kalbą.

ML. Studentai perima savo dėstytojų, profesorių, t. y. akademinę bendruomenei įprastą, kalbą, bet kartu išlaiko ir studentišką juk taip pat žargoną. Čia labai nepakovosi.

N. Kazanskis. Studentai bendrauja ir su savo tėvais, kurie neretai kalba tikrais dialektais. Vadinas, yra kelios kalbos gradacijos. Kiekvienai aplinkai sava kalba ir savas kalbėjimo būdas. Bet studentai mokosi save išreikšti tiksliau, o kai ką tiksliau, jų supratimu, galima apibūdinti tik žargonu.

ML. Kiek universitetinė aplinka nutiekia jaunus žmones siekti kilnių idealų, padeda (o gal trukdo?) ugdyti tokias savybes kaip kilnumas, taurumas? Klausiu todėl, kad istoriškai Rusijos universitetai visados buvo šių aukštų idealų augimvietė. Tiesa, mintyje daugiau iškyla studentijos pavyzdžiai iš senųjų universitetų.

N. Kazanskis. Kaip ir kiekvienoje aplinkoje riedėti žemyn labai lengva, o kilti aukštyn sunku ir kartais net skausminga.

ML. Sakėte, kad j universitetus ateina silpniau parengti jaunuoliai. Bet juk yra atranka, studijuoja geriausieji.

N. Kazanskis. Veikia atrankos sistema, yra noro, motyvacijos – tai labai svarbu. Geriausieji pasiekia nepaprastai gerų rezultatų, diplomantus lyginti su pirmakursiais tas pats, kas lyginti dangų su žeme. Ketveri bakalareato metai, dveji magistrantūros savo vaisius duoda. Studentams išplečiamas akiratis, jie jau gali mąstyti ne vien apie sau, bet ir

visuomenei rūpimus dalykus.

ML. Nuo ko priklauso geras rezultatas? Nuo profesūros autoriteto ir siekio diegti studentams aukštus idealus, pažangių studijų programų, universiteto materialinės bazės, o gal ir kitų dedamųjų?

N. Kazanskis. Priklauso visų pirma nuo pačių studentų paskatų. Vien motyvacijos nepakanka, motyvacija – tai padarei ar nepadarei vidinę pastangą. Dėstytojas šiame etape labai daug padeda. Gal pasirodys juokinga, bet spalio mėnesį grįžta iš paskaitų mano žmona Vanda, docentaujanti Sankt Peterburgo universitete, ir sako: „Šiandien jau nė vienas studentas per paskaitą nekrantė gumos ir neskambėjo jų mobilieji telefonai“. Taigi mėnuo studijų jau davė pirmą rezultatą, nes peržengusiems universiteto slenkstį pirmakursiams nė į galvą nešaudavo, kad netinka paskaitos metu žiaumoti gumą ir būtina išjungti mobilųjį telefoną. Visa tai norisi pavadinti vaikų darželiu, bet su tais pačiais studentais netrukus pradėdame diskutuoti ir rimtomis temomis: apie lietuvių kalbos dėstymo subtilumus, taip pat ir dvasingumo viršūnes pasiekusius literatūros kūrinius.

Klasikinė filologija Brauno universitete

ML. Klausimą, kiek šaliai reikia klasikinės filologijos specialistų, Jūs atsakėte, kad JAV viena asociacija jungia 3 tūkst. šios srities atstovų, o Rusijoje bus sėkmė, jei pavyktų rasti 300. Bet juk iš to negalima daryti prielaidos, kad Rusijos klasikinė filologija silpnesnė už amerikiečių?

N. Kazanskis. Galima, nes vienoje universiteto katedroje galima rasti tris

puikius, pvz., senovės graikų kultūros žinovus. Štai kad ir nedidukas jaukus Brauno universitetas Providence (Brown University, Providence). Ten dirba žymus Herodoto tyrinėtojas, prof. Boedekeris, puikus Homero ir antikinės demokratijos specialistas Kurtas A. Raaflaubas, graikų epigrafikos stebėtinai žinovas Alanas Boegeholdas. Ir toje pačioje katedroje dėsto Williamas Wyattas – žymus graikų kalbos specialistas.

Labai mažas universitetas Providence, Rod Ailande (Rhode Island), turi sutelkęs stebėtinai puikius senosios graikų ir romėnų literatūros ir kultūros autoritetus.

ML. Nuo ko toks klasikinės filologijos kultūros telkinys priklauso, kaip susiformavo? Gal Brauno universitetas Rod Ailande specializuojasi filologijos moksluose, turi stiprų filologijos ar humanitarinių mokslų įdirbį?

N. Kazanskis. Tai irgi svarbu, bet pirmiausia priklauso nuo to, kaip ši tyrinėjimų sritis palaikoma. Prisimeinu, Teksaso universitete Klasikinės filologijos katedrai (The University of Texas at Austin Department of Classics) vadovavo, dabar profesorius emeritas, rusų kunigaikštis giminės palikuonis Maiklas Gagarinas (Michel Gagarin). Ėjome koridoriais per du aukštus užpildytus knygomis ir auditorijomis – visa tai priklauso vienai Klasikinės filologijos katedrai. Žinoma, Teksaso universitetas daug turtingesnis už Brauno universitetą Rod Ailande. Tikri knygų lobiai sukaupti Lietuvoje ir Rusijoje, bet niekas mūsų šalyse klasikinės filologijos mokslui atskiro pastato nėra pastatęs ar bent paskyręs seną – prašau man atleisti už tokį pa-

stebėjimą. Amerikiečiai tokių pastangų imasi, suvokdami, kad šiai sričiai, apskritai mokslui ir kultūrai, turi būti skiriamas tegu ir nedidelis procentas lėšų, bet ne procento dalelė. Amerikiečiai suvokia klasikinės filologijos ir kultūros svarbą.

Kokio pragmatizmo mums nereikia

ML. Būdami pragmatikai, labai racionalūs žmonės, amerikiečiai supranta filologijos, kultūros vertę ir reikšmę valstybei – mūsų ausims skamba kaip paradoksas, nelabai net įtikinamai. Nežinau, kaip Rusijoje, bet Lietuvoje politikai skatina dar smarkiau veržtis diržus: štai įveiksime krizę, sutvarkysime energetiką, ekonomiką, ūkio reikalus, tada daugiau nubyrs mokslui ir kultūrai... Mes pragmatiskumą suprantame, kad viskas turi būti skiriama ekonomikai, energetikai ir nesibaigiančiam taupymui.

N. Kazanskis. Mes suprantame dar blogiau. Pragmatiskumą suvokiame, kaip viską, ką įmanoma parduoti. Jaunimas, apskritai gyventojai, tegu išsivažinėja, kad tik svetur uždirbtus pinigus siųstų į savo šalį.

ML. Stebina buvusio švietimo ir mokslo ministro liberalos požiūris į jaunimo problemas Lietuvoje „sprendimo“ reikalus: kaip gerai, girdi, kad jaunimas išvažiuoja, užsienyje pasisems patirties ir sugrįš... Tik tų sugrįžtančiųjų kol kas dar labai mažai.

N. Kazanskis. Jie gal sugrįš, bet ne jų vaikai. Apie tai reiktų galvoti politikams. Labai daug bendro Lietuvos ir Rusijos politikų galvose, bet būtent tokia globalizacija mums mažiausiai reikalinga.

ML. Esate Rusų kalbos komisijos prie

Rusijos Federacijos Prezidento narys. Tad gal ši komisija pajėgi bent kai kuriuos iš šių procesų paveikti?

N. Kazanskis. Komisija gali dar mažiau, negu galėtų ir turėtų daryti. Pirmiausia tai turėtų būti profesionali organizacija, kurios nariai rinktųsi kad ir tris kartus per metus ir keltų svarbiausias problemas. Dabar renkams kartą ar du per metus, posėdžiui pirmininkauja dažniausiai švietimo ministras, kuris ir be mūsų viską žino, ką reikia ir ko nereikia daryti. Pasikeisti informacija ir nuomonėmis nelabai išeina, kadangi valdininkams nėra noro gauti informacijos iš profesorių.

ML. Kiek komitete profesionalų?

N. Kazanskis. Komitete 15–20 iškilų asmenybių – akademinis mokslo institutų direktoriai, didžiausių universitetų rektoriai. Komisijos nariai yra Sankt Peterburgo valstybinio universiteto rektorė Liudmila Verbickaja, A. Puškino valstybinio rusų kalbos instituto direktorius ir žurnalo „Rusų kalba užsienyje“ redaktorius Jurijus Prochorovas, Rusijos rusų kalbos instituto direktorius Aleksandras Moldavanas ir kiti. Tai turintys ką pasakyti žmonės.

Minėta komisija paprastai svarsto įstatymdavytės klausimus, kurių mes, kalbos profesoriai, nelabai ir išmanome. Svarstome Rusų kalbos įstatymo projekto subtilybes. Taip mūsų dalyvavimas ir susiveda į veiklą, kuria nelabai galėtume pasigirti.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

VYDŪNAS: nuo tautos į pasaulį ir absoliuto link

■ Atkelta iš 4 p.

pati vienijimosi idėja ar nėra silpnosios priebėga prie stipriosios šilto užančio? Dažnai blogai baigiasi silpnajam.

V. Bagdonavičius. XX a. pradžioje Vydūnas propagavo Levo Tolstojaus, Mohando Gandžio idėjas, jomis grindė savo veikimą. Jo veikimo sfera buvo kultūra. Kuriant kultūrą, rodant savo kūrybinį gyvastingumą, stiprinant tautos dvasią galima atsispirti jėgoms, kurios siekia pajungti ar net „suvirškinti“ silpnesnę tautą. Jis išsakė maždaug tokią mintį: vokiečių tauta elgiasi kaip augantis ir stiprėjantis organizmas ir tam pajungia visas priemones, jos kelyje besipainiojančių mažų tautelių asimiliavimą irgi, bent jau nesistengia jų globoti. Tad ne malonių iš jos reikia laukti ir nepulti jos su kumščiais, jei ji tų malonių neteikia, o reikia stiprinti savo tautinį imunitetą, nepasiduoti ir būti dvasiškai neįveikiamiems ir kūrybiškai aktyviems. Todėl ne tik reikia saugoti savo tautos kultūros vertybes, bet ir kurti naujas. Savo kultūra tauta turi byloti pasauliui, kad ji gyva ir nėra nudžiūvusi žmonijos šaka, kurią reikėtų nupjauti.

ML. *Ne qžuolais aukime, bet nendremis svyruokime?*

V. Bagdonavičius. Ne nendremis. Tauta neturi pasiduoti, kas su ja bebūtų daroma. Germanizatoriai siekė, kad lietuviai lietuviškai nekalbėtų, o Vydūnas kvietė kalbėti ir rodyti savo kultūros turtų vertingumą. Ir patiems vokiečiams reikia parodyti, ko iš tikrųjų verta lietuvių tauta, aiškino jis. Stengdamiesi asimiliuoti Prūsijos lietuvius jie įrodinėjo, jog nori kultūros neturinčią tautelę inkorporuoti į savo kultūringą tautą. Taip būdavo aiškina vokiškiuose istorijos vadovėliuose, kuriais siekta pačiuose lietuviuose išugdyti savinieką. Pats lietuvis turėjo gėdytis neva žemo kultūros lygio tepasiekusio savo tautiškumo. Juk kuo remiasi tie, kurie tariasi esą didesni ir stipresni? Ogi tuo, kad tuos, kuriuos laiko silpnaisiais, apšaukia neturint kultūros. Gaila, kad tokių recidyvų dar pasitaiko ir XXI amžiuje. Laimei, jie bent mūsų geografinėse platumuose itin reti, labiau atsitiktiniai ir didesnės „pagados“ nedarą, juolab, kad susilaukia veikiau viešo pasmerkimo, o ne palaikymo. Vienas iš tokių – visai neseniai Poznanės lenkų ekstremistų iškeltas šūkis: jeigu lenkas – tai ponas, jei lietuvis – tai chamas, muzikas. Oria savo laikysena šio incidento metu pademonstravome pakankamai aukštą kultūrą, susilaukėme pagarbos, kartu labai aiškiai pasimatė, kas tos kultūros iš tikro stokoja.

Tai, kad Vydūno skelbti nesmurtinio pasipriešinimo principai yra ištisai itin veiksmingi, akivaizdžiausiai įrodėme mes patys kruvinos agresijos metu 1991-ųjų sausį. Ką mes tada turėjome prieš sovietų tankus?

ML. *Žodį ir dainą.*

V. Bagdonavičius. Taip, žodį ir dainą. Galima sutraukti žmogaus kūną, bet ne dvasią, jei ji ištisai laisva. Vidinės laisvės niekas atimti negali. Tada žinome, kad nebūsime nugalėti, net jeigu ištiks ir pilėniškas likimas. Nepabūgome, neišsilakstėme – argi tam nereikėjo drąsos, pilietiško? Tuo, ką mes padarėme tada, patvirtinome Vydūno ir Gandžio skelbtų nesmurtinio pasipriešinimo principų teisingumą, t. y. praktiškai juos pritaikėme ir regėjome įstabų to pritaikymo rezultata.

Būti oria tauta tarp kitų orių tautų

ML. *Bet kaip viskas keičiasi ne tik Danijos karalystėje, bet ir mūsų mieloj Lietuvoj. Tačiau tie patys, kurie cituoja „Šekspyrą“ („Kažkas ne taip Danijos karalystėj“), jau ir apie Pilėnų didvyrius gali parašyti, kad tai fanatikai, barbarai, mat susidegindami, nepasidavę kryžiuočiams, pasielgė ne kaip „civilizuoti“ europiečiai. Maždaug taip galima suprasti. Ar ne panašiai žeminama tautos patriarcho J. Basanavičiaus asmenybė?*

V. Bagdonavičius. Dėl to ir kenčiame, kad lietuviškai patriotizmas, ne bet tam tikrų jėgų pagalba, stengiamasi sumenkinti, pažeminti. Tą sumenkimą kažkas kursto sąmoningai, o pasitarnaujančių tokiam kurstymui iš mūsų pačių visados atsiranda. Juk kaip atkakliai stengiamasi įteigti, kad tautiškai nusiteikusieji yra didžiausi atsilikėliai, kad jie nekenčia kitų tautų, propaguoja uždarumą, neįsileidžia jokių naujovių. Iš esmės skleidžiamas absurdiškas melas.

Nuolat sakau: būkim ori tauta tarp kitų orių tautų. Argi patriotiškai nusiteikę mūsų žmonės tuo patriotiškumu išreiškia panieką kitų tautų žmonėms, kitokioms negu mūsų vertybėms? Juk ir mažam vaikui aišku, kad ne, bet kai kas stengiasi įteigti, kad taip. Kai pasakoma, branginkime savo tautos vertybes, neieškime joms pražūti, tai iš tokio pasakymo piktdžiugiškai šaipomasi, jis imamas demagogiškai traktuoti kaip ultranacionalistinis – esą mes vieni pasaulyje esame, daugiau nieko nėra, mūsų kultūra aukščiausia, vienintelė ko nors verta. Nesvarbu, kad norėta visai ką kita pasakyti ir pasakyta gana aiškiai, bet tas pasakymas sąmoningai verčiamas į absurdo kalbą. Juk gerbdami savo tautiškumą, juo didžiudamiesi, ugdydamiesi patriotiškumą, savaime to paties linkime ir kitoms tautoms. Tautinę savigarbą laikome universaliu principu. Tokiu ją laiko visas civilizutas pasaulis.

ML. *Kaip galima gerbti ir vertinti kitą, jei negerbsime savęs, neturėsime savojo tapatumo? Per savą pažinti kitą. Ne svetimą, bet kitą, gal kitaip kalbantį, galvojančią, bet dėl to ne mažiau savą.*

V. Bagdonavičius. Tik šitaip. Kai siekiama diskredituoti patriotiškumą, tai pradedama diskredituoti ir istorinius pagrindus, ant kurių patriotiškumas išaugo ir į kuriuos tauta remiasi. Galima ginčytis dėl J. Basanavičiaus teorijų apie lietuvių ir kitų tautų kilmę, bet ne jos mums yra svarbiausias. Esmingiausia tai, kad Basanavičius su bendraminčiais ir bendražygiais, su savąja „Aušra“ pažadino tautos savimonę, atgaivino jos savigarbą, suaktyvino gyvybines galias, tuo paklodamas pamatus rasti nepriklausomybės siekiams. Tai buvo labai svarbus mūsų tautos tolesnės istorijos kūrimo veiksmas, kurio rutuliojimas buvo vainikuotas Vasario 16-sios aktu. Todėl tiesiog absurdiški šiandien atrodo bandymai prisidengiant gal ir ne visai pagrįstomis romantizuotomis istoriosofinėmis J. Basanavičiaus įžvalgomis sumenkinti to veiksmo reikšmingumą. Tiek „Aušros“ laikais, tiek vėliau tauta kūrė savo istoriją, kurioje aušrininkų pažadinta tautinė savigarba buvo realus veikėjas, ir tai yra svarbiausia.

ML. *Argi ne nuo mitų prasideda kiekviena pirmą pradė istorija? Mitams teko tikrovės, pasaulio aiškinimo funkcija tada, kai istorijos nebuvo.*

V. Bagdonavičius. Pamėginkime įsivaizduoti, kad J. Basanavičiaus tauta

nebūtų palaikiusi ir panorėjusi atkurti savo valstybės, bevelijusi būti Rusijos, Vokietijos ar Lenkijos sudėtyje. Ar šiandien Lietuva kokia nors forma iš viso beegzistuos? Tauta tada išgirdo Basanavičių, atsigavo „Aušros“ spindulių sušildyta, o dabar pasigirsta balsų, abejojančių Lietuvos valstybingumo, tautinio savybingumo perspektyva. Juk savo tautos vertybių branginimas ir puoselėjimas, savosios bendrijos laikymasis yra kiekvieno iš mūsų dvasios turtas, ypač ryškus dvasingumo požymis, apie kurį ypač daug kalbėjo Vydūnas. Ištrinkime tą tautinį prierašumą iš savęs ir kas tada iš mūsų liks? Čingizas Aitmatovas į pasaulio literatūrą ir kultūrą įvedė mankurto sąvoką, apibūdinančią žmogiško pavidalo būtybę be atminties, be savimonės. Tai būtybei neegzistuoja praeitis ir joje atsiradusios vertybės, ji neturi savo šaknų. Ar ją galima laikyti visaverčiu žmogumi?

Žinoma, ir Vydūną galima paversti kuo tik nori, kad ir kosmopolitu. Vydūno pasakymas, kad visa žmonija yra brolija, reiškia, kad visi esame tos pačios dvasinės kilties esybės, bet nesakė, kad visi žmonės turi būti unifikuoti. Priklausydami skirtingoms tautoms ir kultūroms, žmonės visur yra žmonės. Žmoniškumas yra visus jungianti universalioji vertybė. Jeigu žmoniškumas užvaldytų politikų, religijos veikėjų ir apskritai visų žmonių protus, tai pasaulyje nebūtų vietos visokioms baisybėms ir neteisybėms. Deja, pasaulyje dar taip nėra. Vydūnas rūpinosi, kad kiekvienas žmogus, kiekviena tauta ir visa žmonija stengtųsi, kad taip būtų.

Dvasia ir medžiaga

ML. *Kiek Vydūno idėjose atsispindi Rytų filosofijos ir išminties klodai, ir kiek priklauso nuo Vakarų ir krikščioniškųjų vertybių?*

V. Bagdonavičius. Kartais dėl Vydūno idėjų priklausomybės prasideda bereikalingų spekuliacijų. Vydūnas yra Vakarų kultūros žmogus. Įgytas išsila-

vinimas – europietiškas, gyvenamoji ir veikimo, reikiškos aplinka – Europoje. Vydūnas norėjo, kad Lietuva, kaip Europos dalis, ir pati Europa vis labiau žmoniškėtų. Tačiau išminties Vydūnas sėmėsi ne vien iš Vakarų, bet gal net daugiau iš Rytų. Ten jis atrado tai, kas jam viską geriausiai paaiškino. Kaip mąstytoją jį suformavo Rytai, labiausiai indiškos idėjos, kurių pasisemta iš vedantos, budizmo. Tos idėjos tapo metafiziniu jo pasaulėžiūros pagrindu. Jos mūsų mąstytojui paaiškino, kas yra Dievas, visuma, žmogus, koks jų santykis. Visą tą žinojimą jis pritaikė savo tautos ir savo laiko aktualijoms spręsti, į gyvenimo keltus iššūkius atsakyti. Tuo požiūriu Vydūnas nėra kokia ypatinga išimtis. Vakaruose buvo ne vienas Rytų išminties paveiktas ir ją savo kūryboje ar veikloje pritaikęs intelektualas ar menininkas. Tačiau savo esme jie išliko vakariečiai, Vydūnas taip pat.

ML. *Nėra religijos Žemėje, kuri neigtų šių dviejų pasaulių – materialaus ir dvasinio – esatį.*

V. Bagdonavičius. Nėra ir taip, kad Rytuose būtų neįgiamas žemiškas pasaulis ir visi pasinertų vien į dvasios pasaulį. Ir Rytuose, ir Vakaruose pakanka vietos ir dvasiai, ir medžiagai. Skiriasi tik proporcijos, akcentai. Vakarai labiau rūpinasi susitvarkyti žemiškąjį gyvenimą. Dvasinis gyvenimas neneigiamas, bet visas žmogaus gyvenimas orientuotas pirmiausia į žemiškų reikalų tvarkymą. Žinoma, yra religija, bažnyčia, atiduodama duoklė Dievui, t. y. tam, kas susiję su dvasia. Seniesiems Rytams buvo būtinas didesnis susitelkimas į dvasinį gyvenimą, o šis pasaulis reikalingas tiek, kiek reikia egzistuoti kūnui. Ir ne kūnui turi būti telkiamas svarbiausias dėmesys.

Vakarų kultūroje, kurią užvaldžiusi krikščionybė, jos mistikoje ir išmintyje taip pat yra tokių dvasingumo gelmių, kaip ir Rytuose. Lygiai tie patys dalykai, tik čia jie nėra prioritetingi. Žmogaus santykiai su Dievu, susitikimo su Die-

vu idėjos lygiai tos pačios kaip indiškos jogos, tik kitais vardais vadinamos. Per visą Viduramžių istoriją krikščioniškieji Vakarai buvo ne mažiau mistiški kaip Rytai.

ML. *Ši skirtinga pasaulėjauta užprogramuota žmogaus dvasioje, o gal priklauso nuo aplinkos – konkrečios valstybės, tautos, kultūrinės bendrijos?*

V. Bagdonavičius. Ne tik remdamesi Vydūnu, bet apskritai laikydamiesi religinės, teistinės pasaulėžiūros, suvokiame, kad žmogui užprogramuota kilti Dievop, eiti absoliuto link. Toks suvokimas teikė įsitikinimą, kad visos būties pagrindas dvasinis. Bet kaip stipriai tas įsitikinimas žmogui įsitvirtinęs, priklauso nuo aplinkos, gyvenimo sąlygų, įvairių aplinkybių. Rytai labiau pasinėrė į misticizmą, nes ten gamta žmonėms teikė geresnes sąlygas susikaupti. Susitikimo su Dievu pastangos ten pasiekia įspūdingų gelmių.

Iš Vakarų žmogaus gamta reikalau nepalyginamai daugiau pastangų tvarkant būtent savo žemiškąjį gyvenimą. Ant ledo nemedituosi. Todėl Vakaruose sparčiau plėtojasi mokslas, technika ir technologijos.

Tik štai kas, anot Vydūno, atsitiko. Vakarų žmogus taip įsmigo į žemiškųjų rūpesčių pasaulį, kad jau beveik nebepajaučia poreikio pakilti į dvasios lygmenį. Vydūnas suvokė, materialaus pasaulio įvaldymo keliu eidamas žmogus gali labai daug pasiekti, bet tie pasiekimai savaime jo neatves į svarbiausią tikslą – susitikimą su Dievu. Tam susitikimui reikalingos sąmoningos pastangos. Be jų, pasidavęs vien materialistinei orientacijai, žmogus patiria daugybę neįgiamų pasekmių, kurių didžiausios: dvasinės kultūros nuosmukis, dorovės vaidmens sunykimas, žmonių santykių sumaterialėjimas ir susvetimėjimas. Žmogus žmogui tampa daiktishkumo matu.

Bus daugiau

Kalbėjosi **Gediminas Zemlickas**

Iš akademinio folkloro (9)

Pirmoji Bobų vasaros diena. Šilta, jauku, net vėjelis, maloniai kedenantis plaukų likučius, apimęs. Ant suoliuko priešais Vilniaus katedrą sėdi du tie patys nuolatiniai pokalbių dalyviai. Humanitaras, linguodamas pavargusių nuo kasdienių rūpesčių galvą, sako:

– Va, Kolega, Kremliaus kariauna šiek tiek aprimo „pasienio fronte“ – mūsų vilkikai jau pajudėjo per sustiprintos kontrolės riboženklius.

– Tai tik taktinis manevras, kad ideologijos pamiškėse sustiprintų diversinius reidus, – paaiškina pasišventęs gamtos tyrinimams profesorius. – Pačiam derėtų tai pastebėti – gi Tamstos išbraidytos kultūros lankos nusidriekia iki tų nuolat šurmuliuojančių pamiškių.

– Kalbėk, Kolega, aiškiau – pakaks pūsti užuominų dūmus šią ramią, saulėtą rudens dieną.

– Negi tamsta nepastebi akivaizdžių dalykų? Vyksta klastingi „žaidimai“ kultūros fronte. Štai keli faktai: Maskva atsiunčia Pugačiova ar jos dukrą – nepamenu gerai; atleikia ir Rusų armijos ansamblis – buvęs Raudonosios armijos – koncertuoti į Lietuvą ne mums tinkamu metu, bet būtent tuomet, kai mūsų valstybė švenčia tautos istorijai reikšmingas dienas. Tragiškų įvykių datas. Aš mąstau: gal mes dar gyvename buvusioje imperijoje? Tik pagalvok – šventomis mums visiems dienomis čia vėl skamba ižuliai linksmos „išvaduotojų“ dainos. O mūsų žiopiukams tai nė motais. Bet gal?..

– Atvirai sakant, nepastebėjau paminėtų sutapimų. Matyt, todėl, kad „popso“ renginiai nesidomiu.

– Pagirtina „užmerktų akių“ nuostata, labai naudinga mus manipuliuojančioms jėgoms. Liūdna man, kai aplink slampinėja vien tik tokie romūs varguoliai, kuriems rūpi kaip patogiau įsitaisyti naujos priklausomybės glėbyje.

Iš užkampio išlindęs Domynekas džiugiai klausia pašnekovų:

– Gerbiami ponai, ar girdėjote anekdotinį klausimą „Kodėl mūsų chirurgai-veterinarai nusiminę?“ Iškart atsakau: Lietuvoje visi piliečiai vaikšto kaip išromyti. Gal, sakau, jie tikrai iš prigimties yra tokie?

•••

Antroji Bobų vasaros diena. Taip pat gaivus oras ir tas pats suolelis su mūsų nuolatiniais šnekoriais.

– Nors jau įpusėjęs ruduo, bet vis tiek man džiugu.

– Na tai kokia naujiena Tamstą taip guodžia? – humanitaro klausia gamtos paslapčių žinovas.

– Pastebiu ryškius žingsnius mūsų kultūros vertybių link. Jau lyg pamiršti, į pašales nustumti ir vis išjuokiami senieji lietuvių literatūros autoriai vėl sudomino iškilias kultūros figūras. Inicijatyvos ėmėsi scenos meistrai: pasirodė net trys Žemaitės „Trijų mylimųjų“ variantai, po Lietuvą pasklido vakarai, skirti Strazdelio kūrybai, prabilo Donelaičio būrai hegzometro ritmu. Inscenizacijų autoriai atranda klasikų tekstuose gilių minčių, filosofinių įžvalgų, slypinių šių grynuolių palikime. Man tai gerų naujienų ženklai.

– Gal prisilakstę užjūriuose galop praregėjome, – pritariamai galvą linguoja kolega.

– O gal Bobų vasaros gaivumas, atšildęs sustingusius senukų sąnarius, sužadino viltingas mintis? – šnabžda Domynekas, humanitaro petį tapšnodamas.

– Ei, velnio išpera Domynekai, kada tu mus ramybėje paliksi? – klausia pyktelejęs Gamtos fakulteto profesorius.

*Nepriklausomas socialinis etnografas,
2013 m. spalio – Bobų vasara.*

ABSOLIUTUS PRIORITETAS KOSMINIAME FONE

■ Atkelta iš 5 p.

tobulinti jos struktūrą ir veiklą. Tą ir darome. Tačiau kur link einame, ko siekiame? Cituoju Andrių Navicką: „Problema, į kurią noriu atkreipti dėmesį, būdinga tikrai ne tik Lietuvai. Iškilę filosofė Hana Arendt dar XX a. antroje pusėje tvirtino, kad švietimo sistema tiek Europoje, tiek JAV vis labiau klumpsta į krizę. Nors pedagoginėse deklaracijose vis dar kalbama apie kritiškos, atsakingos asmenybės ugdymą, praktikoje įsigali informacinė bulimija. Informacija vartojama vis didesniais kiekiais. Numojant ranka į tai, kad didelę dalį gautos informacijos mokiniai po eilinio žinių patikrinimo tučtuojau pašalina iš smegenų kaip svetimkūnį, kaip tai, kas neturi jokios sąsajos su realiu pasauliu.

Karštingas noras sutalpinti mokinių galvose vis daugiau informacijos veda prie savarankiško, kritinio mąstymo paralyžiaus. Palaipsniui mokykla tampa ne asmenybės išsiskleidimo vieta, bet konformistų kalve. Nuolatinės apklausos, testai tampa tiek mokinių pastangų įvertinimo įrankiu, tiek vyraujančia švietimo ideologija. Mokykla tampa nuolatiniais išbandymų pliūpsniais. Pati žinių vertinimo sistema paremta įtarumo nuostata – siekiama kaip nors „sukirsti“ mokinį, atskleisti žinių spragas. Na, o vyresnėse klasėse visi šie patikrinimai lydimi didžiulio streso ir kartojimų – susimk, nuo to priklauso tavo karjera ir likimas. Dauguma mokinių susiima, įsitempia, pasitelkia būrį korepetitorių

Gunaro Kakaro fotoetudias

ir baigiamiesiems egzaminams ruošiasi kaip lemiamam mūšiu. Natūralu, kad ir mokykla pradeda asocijuotis su gladiatorių arena, kurioje kalbos apie vertybes, solidarumą dažniausiai lieka skambiomis deklaracijomis, o svarbu tik viena – galutinė pergalė.“

Ta pergalė – tai prifarširuotas žiniomis jaunas žmogus, turintis potencialinę galimybę įstoti į aukštąsias mokyklas, o jas baigęs, tapti tinkamu specialistu jaunų kadrų rinkoje.

Šiandienos švietimo, ugdymo ir

mokymo sistemą suformavo visuomenės gyvenimo norma – gamyba-reklama-pardavimas-vartojimas-turėjimas. Koledžai, techninės ir aukštosios mokyklos turi tik vieną tikslą – paruošti specialistus. Ir visos aukštesniųjų mokyklų reformos siekia vieno – kaip greičiau, mažesnėmis sąnaudomis būsiam specialistui perduoti tas ar kitas reikalingas žinias ir tada išmesti jauną žmogų į besisukančią gamybos-vartojimo-turėjimo karuselę. Ar iš tokių specialistų gali subręsti būsima

Lietuvos dvasinio elito karta?

Vertybių ugdymas

Taip, doros, ugdymo programų yra. Nuo darželinukų iki gimnazijų absolventų. Perskaičiau – daug gražių ir prasmingų tekstų. Kalbėjau su mokytojais. Mačiau jų ironiškas šypsenas ir atlaidžius paaikškinimus – „esmė juk ne čia, esmė – paruošti mokinius egzaminams“. Suprantama, doros ugdyme egzaminų nėra ir būti negali, nes dora tai ne žinios. Deja, doros ugdymas mokyklose dažniausiai pateikiamas kaip žinios, kaip elgesio taisyklės.

Dorovinis ugdymas mokyklose turėtų būti pirmieji ir svarbiausias iš visų kitų egzaminais vertinamų dalykų. Nes, pasikartosiu – bendražmogiškėmis vertybėmis subrandintas jaunas žmogus neišvengiamai savo individualių gabumų ir galimybių erdvėje pasirinktų būsimą specialybę. Tuo tarpu maksimaliai žiniomis aprūpintas specialistas be bendražmogiškėmis vertybėmis subrandinto dvasinio skeleto, pilnaverčiu, sąžinės balsu besivadovaujančiu žmogui tapti negalės, nes dvasinė

branda nėra žinios, kurias ir pavėluotai būtų galima įsisavinti. Iki 20 metų (psichologai patikslins) dvasiškai nesusiformavęs žmogus ateityje gali būti reguliuojamas arba tramdomas tik įstatymų numatytais bausmėmis, kurios dažniausiai dar labiau luošina tikrų vertybių skalę ir jis dar labiau įsivirtina sau nusikalstamas „vertybes“.

Tačiau deklaruoti dorovinio ugdymo pirmaeiliskumą mokyklose dar maža. Reikia Mokytojų, kurie tą pirmaeiliskumą įgyvendintų. Ir ne atskirų dorovinio ugdymo Mokytojų, bet visų mokyklose esančių mokytojų tapsmo Mokytojais.

Taip, gerbiami skaitytojai, pastebiu Jūsų ironiją – straipsnio autorius vėl nuklydo į idealizmo lankas. Taip, nuklydau, kad akcentuočiau tą nelemtą užburtą ratą! Kol iš šeimų neišeis tikromis vertybėmis nešini vaikai, mokyklose nesant Mokytojų, Mokytojų iš didžiosios raidės, nebus subrandintos jaunų žmonių dvasinės vertybės, aukštosios mokyklos, paklusdamos gamybos-vartojimo-turėjimo dėsniui, ruoš būsimums bedvasius specialistus (rašau sutirštindamas spalvas, nes yra išimčių, nors jų mažai), kurie kurs šeimas, eis dirbti į mokyklas mokytojais ir atsainiai dėstys mokyklų programose esančią trečiaeilę discipliną – dorovinį ugdymą – tikro visuomenės atgimimo nebus. Aš tuo neabejoju, bet sutinku, gal egzistuoja kitas, geresnis visuomenės atgimimo kelias. Pasiūlykite jį, jei jis jums žinomas!

Bus daugiau

„Ruptela“ padeda rinktis optimaliausius sprendimus

■ Atkelta iš 2 p.

įtaiso ar mikroschemos keitimą, bet programinės įrangos pakeitimus. Nuotoliniu būdu atsuktuvu funkcijų neatliksime, bet perprogramuoti mikrovaldiklį įmanoma.

Štai mano rankose telekomunikacinės sistemos GSM / GPS modulis. Jame įmontuota palydovinė GSP antena, standartiniai elektronikos komponentai, maitinimo baterija, SIM kortelė. Visas modulis „protas“ sutelktas trijuose lustuose. Modemas palaiko ryšį su GSM tinklu. Modulis gauna informaciją iš palydovų ir ją apdoroja. Ir pati esminė „smegeninė“ – mikrokompiuteris, surenkantis ir apdorojantis visą informaciją. Viename įtaise veikia trys įterptosios sistemos. Dabar atsakau į užduotą klausimą. Nuotoliniu būdu net ir paprasčiausio atsilitavusio laido mes nepataisysime, kondensatoriaus nepakeisime. Bet visą „protą“,

funkcionalumą, naudą turime sukaupę minėtosiose trijose įterptosiose sistemose. Jei bet kuri iš jų veikia blogai, tai klientas pasakys, kad visas įtaisas sugedęs. Ar galima pataisyti? Kadangi modulis turi mobilųjį ryšį, tai savo serveriuose matome visas dešimtis ar šimtus tūkstančių savo klientams įmontuotų įrenginukų. Kiekvieno valdiklio funkcijos programuojamos, sukurtoji programa specialia įranga įrašoma į tokio įtaiso vidų. Jeigu pastebime kurio nors iš jų gedimą, programą galima perrašyti, ir ne vieną kartą. Visus šimtus tūkstančių mūsų parduotų įtaisų mes galime nuotoliniu būdu perprogramuoti, perrašyti. Jei kuris įtaisas neatpažįsta kurio nors parametro, tarkime, jutiklio signalizuojamos klaidos automobilio variklio darbe ar neteisingai atpažįstamos degalų sąnaudos, mes tuojau pat galime imtis priemonių. Serveriui galima užduoti komandą, kad sugedusiam įtaisui reikia atnaujinti programi-

nę įrangą. Serveris siunčia nurodymą perimti naujesnę programą. Visa tai vyksta net be kliento žinios, kadangi klientas perka paslaugą, t. y. tam tikrų funkcijų galimybę. Jeigu pastebime klaidą, kuris nors mazgas veikia nepatikimai, atnaujiname programinę įrangą nejaudindami kliento.

ML. *Truputį primena kosminę aparatūrą, kuri juk taip pat gali būti taisoma nuotoliniu būdu.*

A. Rupšys. Panašumo gali būti. Mes neturime ypatingų rangų, o visas įmonės „protas“ tobulėjo kartu su mūsų tobulinamais įtaisais. Kai veiklą pradėjome nuo savo įrangos kūrimo, tai ji neturėjo daugelio funkcijų, kurias atlieka dabar, geležies naudojome daugiau, negu ištis reikėjo. Užsakovų pageidavimai augo, toli gražu ne viską galėjome išpildyti. Sakydavome: gerai, supratome, po mėnesio pasistengsime šį pageidavimą išpildyti, bus nauja programinė įranga ir nauja funkcija...

Dabar joks stebuklas, nes ir skalbimo mašinoje galima pakeisti programinę įrangą. Arba nauja radioaparatura: jei užsiregistruojame internetu, atėjus laikui gauname pasiūlymą instaliuoti naują programinę įrangą.

ML. *Taigi kalbame apie daugiafunkcionalumą įtaisų, kurie nuolat tobulinami?*

A. Rupšys. Galima visa tai pavadinti ir viena iš mūsų įmonės konkurencinių priemonių, bet toli gražu ne vienintele. Kad ir išmanusis telefonas „iPhone“, kurio neseniai pasirodė 7-oji versija. „Apple Inc.“ leidžia visų jos parduotų išmaniųjų telefonų savininkams atsinaujinti savo aparatus naujausia programine įranga. Taigi net ir neįsigijęs naujausios modifikacijos, aš galiu naudotis jos privalumais. Tai mūsų bendrovei sektinas pavyzdys – toks bendradarbiavimo su klientais principas. Kitos kompanijos veikia kitais principais.

ML. *Kiek šio principo laikymasis atspindi bendrovės „Ruptela“ siekį įsivirtinti ir Šiaurės Amerikos paslaugų teikimo rinkoje, kur ligi šiol bent kiek didesnių laimėjimų dar neturėjote?*

A. Rupšys. Užmezgėme ryšius su Šiaurės Amerikos konsultantų bendrove „151 Advisors“, iš šio bendradarbiavimo tikimės gerų rezultatų, norint įsivirtinti mums ganėtinai naujoje ir labai perspektyvioje rinkoje. Kadangi Amerikos žemyne neturime savo atstovybės ar įmonės, tai remsimės minėtos bendrovės pagalba. Mat iškyla tam tikri iššūkiai su mūsų užsakovais tame žemyne. Amerikos Vakarų pakrantėje darbo diena prasideda, kai Lietuvoje šešios valandos vakaro, tad bendrauti realiu laiku su klientais sudėtinga.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Lietuvos mokslininkų laikraščio „Mokslo Lietuva“ projektui „Mokslui, kultūrai, visuomenei“ vykdyti Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2013 m. skyrė 65 tūkst. Lt.

„Mokslo Lietuvos“ redakcija

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas
Stilistė Jurgita Radzevičiūtė
Dizainerė Jūratė Kemeklytė Bagdonienė

Patarėjai: Jonas Jasaitis, Antanas Kulakauskas, Vladimiras Novosadas, Jonas Puodžius, Alfonsas Ramonas, Juras Ulbikas, Edmundas Kazimieras Zavadskas.
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 01118 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 5) 212 1235.

Laikraštis internete: <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva>

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijai.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius
Tiražas 550 egz.